

Міністерство освіти і науки України
Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника
Факультет історії, політології і міжнародних відносин
Кафедра історії України і методики викладання історії

**ДИПЛОМНА РОБОТА
НА ЗДОБУТТЯ ПЕРШОГО (БАКАЛАВРСЬКОГО)
РІВНЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ**

на тему:

**Іван Крип'якевич (1886-1967 рр.) – популяризатор
історичних знань**

студентки IV курсу, групи СОІ-41
предметної спеціальності
014.03 Середня освіта (Історія)

Стецяк Ірини Степанівни

Керівник:

Савчук Богдан Романович

кандидат історичних наук, асистент

Рецензент:

Королько Андрій Зіновійович

кандидат історичних наук, доцент

Національна шкала: _____

Університетська шкала: _____

Оцінка ECTS: _____

Члени комісії: _____
(підпис) (прізвище та ініціали)

(підпис) (прізвище та ініціали)

(підпис) (прізвище та ініціали)

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. СТАНОВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ ІВАНА КРИП'ЯКЕВИЧА	8
1.1. Дитинство та юність Івана Крип'якевича	8
1.2. Світоглядне становлення Івана Крип'якевича у суспільно-історичному контексті	12
РОЗДІЛ 2. ПРОФЕСІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ ІВАНА КРИП'ЯКЕВИЧА	18
2.1. Роль Івана Крип'якевича в українській історіографії	18
2.2. Іван Крип'якевич як педагог, його вплив на історичну освіту	26
РОЗДІЛ 3. ПОЗАКЛАСНІ ЗАХОДИ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПОГЛИБЛЕНОГО ВИВЧЕННЯ ІСТОРИЧНИХ ПЕРСОНАЛІЙ.....	35
РОЗДІЛ 4. ІНТЕЛЕКТУАЛЬНА ГРА «ІВАН КРИП'ЯКЕВИЧ – ПОПУЛЯРИЗАТОР ІСТОРИЧНИХ ЗНАНЬ»: ПРАКТИЧНИЙ ПІДХІД ДО ПОЗАКЛАСНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	46
ВИСНОВКИ	60
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	63
ДОДАТКИ	74

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Історичні події кінця XIX – першої половини XX ст. стали вирішальними для формування національної свідомості українського народу. У цей період Україна зазнала глибоких суспільно-політичних трансформацій: дві світові війни, Українська революція 1917–1921 рр., поділи території між імперіями, радянський тоталітаризм, репресії та цензура. В умовах зовнішнього тиску українська інтелігенція, зокрема історики, відіграли ключову роль у збереженні та популяризації історичної пам'яті й формуванні національної ідентичності.

Іван Крип'якевич – одна з найпомітніших постатей української історичної науки XX ст. Незважаючи на те, що рід Крип'якевича бере свій початок з Холмщини, він став тією історичною постаттю України, що зробила фундаментальний внесок в пробудження національної самосвідомості українського народу, в розвиток та створення нової української системи освіти та вітчизняної історіографії. Його діяльність охоплює як академічний, так і популяризаторський виміри. Учений досліджував історію Галицько-Волинської держави, періоду Хмельниччини, а також активно сприяв розвитку історичної освіти: створював підручники, брав участь у роботі педагогічних товариств, зокрема керівництвом «Бюро культурної помочи». Його праці були орієнтовані не лише на фахове середовище, а й на широку аудиторію – учнів, учителів, громадськість.

Особливої уваги заслуговує педагогічна спадщина Крип'якевича, яка й сьогодні зберігає високу методичну цінність. Його підходи до викладання історії – простота викладу, опора на джерельну базу, зв'язок із національними цінностями – можуть бути інтегровані в сучасну методику викладання історії в закладах загальної середньої освіти. Аналіз цієї спадщини сприяє розвитку історичної предметної компетентності учнів, формуванню критичного мислення та осмисленню ролі історика в суспільстві.

Вивчення постаті І. Крип'якевича дозволяє не лише ознайомити учнів із діяльністю видатного українського історика, а й створити умови для творчого осмислення історичного знання. Зокрема, у позакласній роботі доцільним є використання інтерактивних методів, таких як інтелектуальні ігри, які поєднують навчання з елементами змагання, активізують пізнавальну діяльність учнів, розвивають комунікативні навички та сприяють міжпредметній інтеграції.

Об'єктом дослідження є життєвий і професійний шлях І. Крип'якевича як українського історика, педагога та популяризатора історичних знань.

Предметом дослідження є основні напрями наукової, освітньої та просвітницької діяльності І. Крип'якевича, а також можливості інтеграції його біографії та історичної спадщини в освітній процес, зокрема в контексті позакласної роботи в ЗЗСО.

Метою роботи – комплексно дослідити життєвий шлях, наукову та педагогічну діяльність І. Крип'якевича як видатного українського історика і популяризатора історичних знань, проаналізувати його внесок у розвиток педагогіки, а також обґрунтувати методичні підходи до використання його спадщини в освітньому процесі, зокрема в контексті позакласної роботи з учнями ЗЗСО. Для досягнення поставленої мети були сформульовані наступні **завдання**:

- проаналізувати дитячі та юнацькі роки діяча;
- дослідити процес становлення постаті І. Крип'якевича в суспільно-історичному контексті;
- проаналізувати роль та значення дослідника в розвитку й збагаченні науково-історичної спадщини України;
- оцінити педагогічну діяльність І. Крип'якевича і його внесок у розвиток української освіти;
- визначити методи та прийоми вивчення історичних персоналій в позакласній діяльності;
- розробити й апробувати формат інтелектуальної гри як методичного інструменту поглибленого вивчення історичних постатей, зокрема на прикладі І. Крип'якевича.

Хронологічні межі дипломної роботи охоплюють роки життя та діяльності Івана Крип'якевича 1886–1967 рр. Верхня межа – 1886 р. Нижня межа – 1967 р.

Стан наукової розробки. Історіографічну основу дипломної роботи складає низка монографій і статей, присвячених як біографії, так і науковій та педагогічній діяльності І. Крип'якевича. Біографія історика – починаючи з юнацьких років та участі в студентських організаціях, зокрема таких, як «Академічна громада» – досліджувала Клименко Н. П. [22]. У своїх статтях, опублікованих в «Українському історичному журналі», вона, серед іншого, акцентувала увагу на педагогічній діяльності академіка І. Крип'якевича [27; 24].

Окремо увагу приділено публікаціям, зокрема: І. Заболотна «Гімназійний щоденник Івана Крип'якевича 1903-1904 рр.» [5], та «Спогади Івана Крип'якевича (1904-1911)» [11]. Також використано праці самого історика, а саме: «Богдан Хмельницький і Москва» [7], «Мала історія України» [8] та ін.

Над історіографією досліджень І. Крип'якевича працювало багато авторів. Зокрема, його праці про козацький період Хмельниччини досліджував Гордієнко Д. [16]. Упорядкуванням робіт про Холмщину займався син історика – Крип'якевич Р. І. [29]. Історіографію досліджень діяча, присвячених Т. Шевченкові, аналізує Стеблій Ф. І. [43], а праці І. Крип'якевича про свого наставника і наукового керівника М. Грушевського систематизує у своїй статті Тельвак В. В. [44].

Для дослідження життєвого шляху історика використано мемуари та спогади родичів історика, а саме: Крип'якевич-Цегельська Л. А. – «Мій батько Лев Крип'якевич» [12], «Чоловіки роду Крип'якевичів» [14] та Крип'якевич-Лукомська Л. Л. «Іван Крип'якевич – мій стрийко (дядько) в родинних і в моїх споминах» [13].

Наукову та педагогічну діяльність І. Крип'якевича, його архівну спадщину, підручники, а також його участь в археографічних експедиціях та перебування в таких організаціях, як НТШ, «Академічна громада», Українське

педагогічне товариство, «Бюро культурної помочи», описують науковці: Левдер А. І. [30, 33, 32], Мороз І. М. [39], Крип'якевич, Р. І. [29].

Джерелами для написання методичного розділу стали законодавчі та нормативні документи, навчальні програми, підручники. У дослідженні використано нормативно-правові акти, серед яких Закон України «Про освіту» [3], Закон України «Про позашкільну освіту» [2] та Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти [1].

Позакласну роботу та методичні аспекти вивчення історичних персоналій висвітлено в навчально-методичних матеріалах і матеріалах конференцій: Ребенок В. Р. [56], Биковська О. В. [49], Камбалова Я. М. [51], Попович Л. В. [65], Кучеренко А. А. [62], Фруктова Я. С. [59]. А проблему вивчення та дослідження інтелектуальних ігор – у працях: Сарнавський М. О. [57], Попов В. Д. [64], Чиж С. Г. [45], Стефюк К. М. [66], Рудинець Н. М. [72], Кудрук А. [61].

Методологічною базою дослідження дипломної роботи стали загальнонаукові принципи історизму, науковості, об'єктивності та системності, що забезпечили науково-критичний аналіз джерел і літератури. Завдяки їм вдалося комплексно проаналізувати постать І. Крип'якевича. У роботі застосовано спеціально-історичні методи: аналіз, синтез, аналогію, узагальнення, абстрагування та системний підхід. Особливу роль відіграли принципи об'єктивності – для неупередженої оцінки джерел, – та історизму, який передбачає вивчення фактів у розвитку з використанням історико-ситуаційного й історико-ретроспективного підходів.

Історико-ситуаційний підхід дав змогу розглядати діяльність І. Крип'якевича в контексті розвитку української науки та педагогіки за умов світових воєн, а також польської та радянської окупації. Історико-хронологічний метод дозволив послідовно проаналізувати життєвий шлях українського історика. Методи аналізу й синтезу використано для пошуку та вивчення наукових джерел, нормативно-правових актів і узагальнення теоретичних підходів. Систематизацію й узагальнення застосовано для формування висновків

щодо особливостей методів вивчення історичної постаті, зокрема, інтелектуальних ігор у межах позакласній діяльності.

Наукова новизна полягає у міждисциплінарному підході до вивчення постаті І. Крип'якевича як історика й педагога, а також у спробі практичного застосування інтелектуальної гри як інструменту вивчення історичних персоналій в освітній діяльності. Робота поєднує історіографічний аналіз із педагогічною практикою, пропонуючи методичну модель інтеграції біографічного матеріалу в позакласну діяльність. Особливої актуальності набуває запропонована форма проведення інтелектуальних ігор, спрямована на розвиток історичної компетентності учнів, зокрема критичного мислення, аналітичних навичок та історичної уяви.

Практичне значення полягає в можливості застосування результатів дослідження в освітньому процесі ЗЗСО та позашкільної освіти. Запропоновані методичні рекомендації та практичні розробки (зокрема сценарій інтелектуальної гри) можуть бути використані вчителями історії як інструмент урізноманітнення навчального процесу, мотивації учнів до вивчення історії, а також для формування компетентностей, передбачених чинними освітніми стандартами. Вивчення постаті І. Крип'якевича в позакласній роботі сприяє не лише поглибленню знань учнів про національну історію, але й вихованню громадянської свідомості, історичної пам'яті та зацікавлення у дослідницькій діяльності.

Структура роботи складається зі вступу, чотирьох розділів, висновків, додатків, містить 85 сторінок тексту, з них 63 сторінки основного тексту. Список джерел містить 74 найменування літератури.

РОЗДІЛ 1. СТАНОВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ ІВАНА КРИП'ЯКЕВИЧА

1.1. Дитинство та юність Івана Крип'якевича

Кінець XIX – початок XX ст. був нелегким періодом для українців, землі яких перебували під владою різних імперій. Ця сторінка в історії значною мірою вплинула на життя нашого народу, зокрема й на І. Крип'якевича. Народившись у Львові, який перебував під Австро-Угорською імперією, в сім'ї вченого-теолога, він з дитинства зазнав впливу як української так і європейської культур. Власне ці історичні та сімейні обставини, в яких зростав майбутній історик, визначили його світогляд та життєві пріоритети.

Іван Петрович Крип'якевич народився 25 червня 1886 р. на Львівщині у родині греко-католицького священика з Холмщини, вченого-теолога, доктора богослов'я Петра-Франца Крип'якевича та його дружини Олени Заткалик-Крип'якевич. Іван був одним із найталановитіших послідовників Михайла Грушевського, визначним діячем Наукового Товариства імені Шевченка і «Просвіти». Історик також активно розбудовував українське шкільництво і палко бажав відновити історичну свідомість українців [35, с. 527].

Важливим аспектом життєпису І. Крип'якевича є родинне виховання. Тому необхідно проаналізувати, які цінності він засвоював у своїй сім'ї та як вони вплинули на формування його світогляду.

Вивчаючи біографії чоловіків родини, можна виділити деякі якості характерні для них: працелюбність, благородність, ерудиція, людяність, доброчесність, наполегливість в роботі і повага та шанобливість до традицій. Найстарший з прашурів, про кого вдалося віднайти архіви був отець Іван, 1734 р. народження. Дідусь історика – Михайло, теж був парохом і збудував церкву. Саме духовні набутки цього роду здійснили вагомий вклад у виховання їх нащадків, які в свою чергу залишили неоціненний слід в історії України [14, с. 332–333].

Батько історика – Петро-Франц Крип'якевич – виходець із холмського краю, мав нелегку долю, адже був змушений покинути рідну землю через переслідування прихильників УГКЦ [25, с. 97]. Навчаючись у львівській богословській семінарії, він все одно не міг позбутися прихильності до всього польського. Проте, все ж таки, життя серед галичан допомогло «українізувати» Петра Франца, який згодом одружився з Оленою Заткалик. І на початку 90-х років XIX ст., коли він почав викладати Боже Слово в одному з навчальних закладів Львова, в нього виник конфлікт з директором, який був поляком. Сварка розпочалась через те, якою мовою варто викладати греко-католицькі вчення, проте Петро-Франц вперто стояв на своєму і запровадив навчання українською. Окрім роботи в церковних парафіях, славився своєю літературною творчістю, був мудрою та освіченою людиною, тому і своїх дітей в майбутньому бачив такими ж [15, с. 560]. Також він увійшов в історію, захистивши в 1903 р. докторську роботу у Відні, будучи при цьому одруженим священнослужителем. Через деякий час почав співпрацювати з видатним українським митрополитом Андреем Шептицьким [14, с. 334].

В сім'ї пароха було троє дітей – Іван Крип'якевич, його на рік молодший брат – Лев і ще один хлопчик, який помер ще зовсім маленьким [13, с. 346]. Дитинство хлопчиків пройшло у селі Великі Гнилиці Збарзького повіту, куди вони переїхали у 1891 р., у зв'язку з тим, що батько отримав там парафію. Діти почали навчатися ще вдома у дошкільному віці, оволодіваючи відразу двома мовами – польською та українською. З цього і почала розвиватись національна самоідентифікація Івана [12, с. 343].

Проте вивчення української мови, народних пісень, побуту здійснювалося, здебільшого, через комунікацію та дружбу з ровесниками та місцевими вчителями тому, що батьки розмовляли з ним польською мовою. У своїх спогадах, пов'язаних з цим періодом, І. Крип'якевич згадує Яця Зайця та Дмитра Пігуту. А формування його як національно свідомої особистості Іван пов'язує з IV гімназією, в якій продовжилось його навчання, після року проведеного в польській школі Марії Магдалини [19, с. 368].

Іван Крип'якевич стверджував, що поворотним пунктом для гімназистів, в тому числі й для нього стали події пов'язані з львівським студентським середовищем, яке боролось за український університет. Саме після сецесії 1901 р. учні гімназії почали усвідомлювати себе не лише як русини за походженням, а й за національністю. Вони навіть перестали використовувати польську мову в повсякденному спілкуванні, що підкреслило важливість мови у формуванні національної ідентичності [5, с. 434].

А також в гімназії діяв гурток, присвячений вивченню української культури, де відбувалися заходи приурочені пам'яті Шевченка, дослідження українських книжок і творів. Але Іван не міг відвідувати цю секцію, бо це могло нашкодити професійній кар'єрі його батька та, попри ці обставини, він все рівно взявся за написання реферату для гуртка [19, с. 369].

Згодом батько Івана, Петро-Франц, придбав невелику земельну ділянку в с. Кудерявці і вирішив звести новий дім. Родина часто приїздила сюди на літній відпочинок. Саме тут юні Крип'якевичі спілкувалися з однолітками з сусідніх сіл заводити міцні дружні стосунки. Будинок у Кудерявцях став для них місцем щасливого дитинства і юності та залишило спогади, які вони зберегли на все життя [40, с. 327].

У юнацькі роки І. Крип'якевич почав вести щоденник, в якому він описував свої ідеї, цілі, мрії, окреслював плани на майбутнє в науковій діяльності, адже вже тоді хлопець визначився з вибором професійного фаху. Це джерело дає можливість дізнатися ексклюзивні факти з життя молодого науковця, дослідити його власне ставлення та думки щодо тих чи інших подій і явищ, які відбувались у цей непростий історичний час. А самому Івану ці записи допомагали дисциплінувати себе, зосередитись на одній справі аби не переключатися з однієї незавершеної до іншої і мати в пам'яті всі свої задуми та прагнення [5, с. 433].

Про що ж мріяв молодий юнак? Окрім особистих амбіцій в науковій сфері, найбільшим його бажанням було державне та культурне піднесення України. Саме з цього й випливали усі його плани і завдання. Такі як,

дослідження архівів і бібліотек, написання історичних праць, збирання українського фольклору, створення наукових секцій і ще багато чого іншого [5, с. 442].

Крім робочих нотаток, Іван також робив повсякденні записи, де неодноразово писав про вищезгадане селище – Кудерявці, де проводив чимало часу. Щобільше, описував і жінок, які йому до вподоби, і свої міркування щодо того кого обрати. В жінках, попри красу й доброту, цінував розум та жагу до знань, бо це, на його думку, впливає на формування ширшого світогляду, а також допомагає в материнстві. Наприклад, в одному з аркушів щоденника, парубок пише: «Вчора від'їхала панна Анна Мосевич, з своєю небогою Зосею. Перша ця жінка, що наближається до того ідеалу, який би я хотів бачити... – тиха, лагідна, розумна [5, с. 446]». «Чи моя “дальша” сестра Марія Назаревич, яку я опізнав о минувших вакацій, не наближалась би до моїх ідеалів...? Її очі! [5, с. 447]».

Аналізуючи гімназійний щоденник І. Крип'якевича, варто зазначити, що цей рукопис є не лише важливою пам'яткою в історії, а й цінне джерело для філологічної науки. Записи в ньому виконувались особливим українським фонетичним правописом, який використовувався на Заході України в кінці XIX ст. – «желехівкою». А за різноманітними скороченнями, позначками та пунктуацією, можна визначити характер і особливий стиль майбутнього історика [5, с. 439].

Таким чином, досліджуючи дитинство та юнацькі роки І. Крип'якевича, можна зробити такі висновки. Ранні літа майбутнього вченого проходили на Заході України, а саме у Львівській і частково, в 1891–1895 рр., в Тернопільській областях. У сім'ї дітей було двоє, тому хлопці любили бавитись, спілкуватись з сусідніми дітьми та проводити час разом. Змалку їхні батьки прищеплювали їм любов до навчання й ще до вступу в гімназію, вони навчилися читати й писати. Незважаючи на те, що давні предки І. Крип'якевича походять із Польщі і його батьки в побуті використовували польську мову – хлопець дуже полюбив усе українське. Цьому сприяло його спілкування з однолітками, від

яких він часто чув про традиції, народні пісні України й поступово формував особисту національну ідентичність. 1895 р. сім'я повернулась до Львова і Іван пішов навчатись до польської школи Марії Магдалени, а наступного року продовжив свою науку в IV польській гімназії, де й вперше по-справжньому відчув себе українцем. До того ж, в цей період він почав вести щоденник, під назвою «Мої гадки», де крім класичних записів з повсякденного життя, робив робочі нотатки з планами та цілями на майбутнє. Вже тоді Іван придумував теми до своїх бажаних наукових робіт та досліджень.

1.2. Світоглядне становлення Івана Крип'якевича у суспільно-історичному контексті

Процес формування світогляду І. Крип'якевича найбільш тісно пов'язаний з його університетськими роками і початком активної діяльності у історичній сфері науки, участі в студентських та громадських організаціях культурно-освітнього спрямування. Одним з таких товариств була «Академічна громада», яка стала центром наукового життя молоді, спрямованої на пробудження національного духу. Сам же Іван тимчасово працював бібліотекаром у цій організації, бо він, як ніхто, знав, що освіта – це основа та запорука успіху в становленні народу [26, с. 131].

У товаристві була спеціальна книга для реєстрації вхідної та вихідної кореспонденції, завдяки якій студенти різних галузей, могли підтримувати спілкування, обмінювати думками та ідеями. Крім того, там могли публікуватись різного типу оголошення. За допомогою цієї кореспонденційної книги також вів листування й І. Крип'якевич зі своїм товаришем Церкевичем. Перший ділився з ним своїми художніми історичними творами, котрі не хотів виставляти на загал і позичав читати, цікаві приятелю, книжки [60, с. 51].

Згідно з правилами, запровадженими в «Академічній громаді», кожен студент мав змогу створити власний гурток наукового спрямування, який би задовольняв їх бажання та захоплення. Безперечно, молодий, сповнений

ентузіазму Крип'якевич не міг втратити таку можливість і створив «Історично-літературний кружок». Багато хто був проти такої ініціативи, оскільки вважали, що отримують достатньо знань з цієї сфери в навчальному закладі, але Іван не зупинявся та своєю промовою на виступі переконав колег в протилежному [22, с. 374]. Він вдумливо і завзято взявся за розробку структури цієї секції, старанно створював устав для відмінного функціонування гуртка. Головними цілями «Історичного кружка» були, звичайно, вдосконалення та розповсюдження знань, до того ж, не лише з історії України, а й з всесвітньої [60, с. 52].

Про бажання вивчати світову історію Іван Петрович писав у своєму щоденнику ще коли складав теми своїх перших наукових досліджень. Він завжди говорив, що історію України потрібно описувати, в тому числі, й в рамках всесвітньої [5, с. 437].

У студентському товаристві було безліч різноманітних кружків, та у всіх тодішніх газетах більше всього виділяли саме гурток, який створив Крип'якевич. На рівні з історичним була і секція студентів з юридичного права, тому згодом він приєднався до першого і разом вони утворили новий «Просвітний кружок» [60, с. 52].

Гурток займався надзвичайно активною діяльністю, завдяки чому набрав великої популярності серед народу. Якщо в 1908 р. в гуртку перебувало більше 20 студентів, то уже через рік нараховувалось понад 60 учасників, які трудилися на благо науки. Студентське просвітнє об'єднання проводило свою роботу не лише у Львові, а й поза містом. Історичні лекції та дискусії відбувалися також і у вільний від навчання час, тобто влітку, тоді заняття проходили навіть частіше. А І. Крип'якевич, як голова організації, відчував велику відповідальність та необхідність у просвітницькому пробудженні молоді. Бувало й не спав ночами, намагаючись знайти відповіді на проблемні запитання від аудиторії [26, с. 132].

Однак діяльність «Академічної громади» не обмежувалась лише аналізом і написанням історичних праць. На одному із зібрань пролунало рішення про початок протестів, із метою змінити порядок прийому нових

студентів до університету. Студентів не влаштовувало те, що посвята в студентське братство відбувалась польською мовою. Оскільки ще не згасли революційний дух і пам'ять про демонстрації попередніх років, цю ідею юнацтво неодмінно підтримало. Втім, керівництву верхівки такий виступ студентів зовсім не сподобався: понад сотню протестувальників було заарештовано, серед них і І. Крип'якевича. Перебуваючи у в'язниці в дуже поганих умовах, він із своїми товаришами та одногрупниками з Наддніпрянщини оголосив голодування. Уже наприкінці лютого, під тиском громадськості, всіх учасників акцій протесту звільнили. У подальшому подібні студентські страйки траплялися неодноразово. Після одного з них було відраховано товариша Івана – Миколу Залізняка, який виступав за ідею створення самостійного українського університету у Львові [41, с. 155–156].

І. Крип'якевич продовжував свою просвітницьку діяльність у ще одній молодіжній організації Львова – Українському студентському союзі. Він, разом із численними відомими українськими діячами, входив до новоствореної комісії з підготовки та випуску видань. І. Крип'якевич неодноразово виявляв ініціативу щодо створення нових проєктів, зокрема: випуску студентського журналу «Молода Україна» та видавничої серії «Дешева бібліотека», у якій публікувалися як художні твори, так і наукові статті. Розповсюдженням книжок займався товариш Івана – знаний політичний і громадський діяч Ю. Бачинський. Прикладом для учасників цього комітету слугувала Українсько-руська видавнича спілка [38, с. 438].

Окрім бажання І. Крип'якевича вступити до університету, ще з шкільних часів він почав цікавитись Науковим Товариством ім. Т. Шевченка (далі – НТШ, авт.) і палко прагнув туди потрапити. А почалось все з того, що хлопець вирішив відвідати їхню бібліотеку. Під час цього візиту Михайло Павлик – працівник книгарні, поділився з юнаком одним із томів «Записок НТШ», де була розміщена стаття І. Франка, в якій він аналізував популярну козацьку пісню. Саме це неабияк вразило І. Крип'якевича і посприяло вибору його майбутньої професії, Іван дуже хотів приносити користь своїй Батьківщині та

народу. Але все-таки, він розумів, що його вмінь і знань поки недостатньо для реалізації цієї мрії, тому осмілився попросити допомоги у голови Наукового Товариства, завідувача кафедри історії Львівського університету – М. Грушевського. І. Крип'якевич у своєму листі виписав конкретно сформульовані запити і жадав отримати певні вказівки та напучення від вченого-історика, які б допомогли парубку у втіленні його задумів [20, с. 396].

На жаль, це письмове звернення не було збережене, тож дізнатись про його зміст ми можемо лише з гімназійних спогадів І. Крип'якевича. Однак довгоочікуваного листа-відповідь від професора можна знайти у сімейному архіві Івана. Вчений привітливо та люб'язно звертається до молодого юнака, який тяжіє до науки. Насамперед, намагається дізнатися на якому щаблі знань знаходиться учень гімназії, радить безліч українських та іноземних книг для прочитання та обмірковування. А також шле запрошення зустрітись і провести розмову віч-на-віч. Втім вперше їхні дороги пересіклись через рік, коли Крип'якевич готувався до вступу у вищий навчальний заклад [17, с. 12].

Якщо бути точнішим, ця подія відбулась на навчальних курсах від університету, які, крім того відвідували й молоді академіки з Наддніпрянщини, з якими мав змогу подружитись І. Крип'якевич [41, с. 153].

Проведення літніх курсів ставило перед собою одразу декілька основних цілей, за рахунок виконання яких відбувалося вдосконалення українського освітнього середовища. Так само здійснювалось пробудження етнічної самосвідомості серед наддніпрянських студентів, котрі опинилися у становищі, що обмежувало їх національно-патріотичне виховання. Це, передусім, реалізувалось через проведення лекцій українською мовою. Окрім того, курси створювали умови для можливості молодому поколінню вдало розпочати свій шлях в академічній діяльності [41, с. 152].

До слова, І. Крип'якевич акцентував на тому, що народу з Галичини та з Наддніпрянщини варто спільно працювати задля унезалежнення української нації, особливо про це згадувалось саме у день вшанування пам'яті Т.Г. Шевченка, людини життя та творчість якого, були присвячені Україні.

Основою для реалізації цього процесу, І. Крип'якевич вбачав у молоді, яка емігрувала у зв'язку з політичними переслідуваннями через їх громадянську позицію. І справді, студенти-наддніпрянці без ускладнень адаптувалися на новому місці та були залучені до активної, насамперед, студентської діяльності [41, с. 160].

Іван почав навчатися на факультеті філософії, де історичні науки викладав М. Грушевський, і в майбутньому став учнем, співробітником й послідовником відомого історика. Найбільше студенту сподобалося те, що історію України викладач розглядав з точки зору українця і хотів зробити її відомою й за межами Батьківщини, незважаючи на те, що наша країна в той час знаходилася під владою інших держав. З-поміж усіх занять професора, Крип'якевич виділяв саме семінари, під час яких студенти й самі мали змогу використовувати на практиці свої навички та вміння. Вони аналізували та досліджували різноманітні архівні матеріали, хроніки, літописи, книги, вели дискусії щодо них та їх авторів. Таким чином, здобувачі освіти й самі навчалися працювати в цій галузі та робити свій внесок у її розвиток [28, с. 25].

Із «Спогадів» І. Крип'якевича дізнаємось, що заповітне бажання юнака здійснилось і він став активним учасником НТШ. Він перебував у гуртку історії та філософії М. Грушевського, до якого приналежав товариш професора, відомий український письменник – І. Франко. І. Крип'якевич згадував про них з приязню і доброзичливістю, адже саме так вони ставилися й до своїх учнів. Більшою частиною секції була молодь, яка лише почала робити перші кроки в науково-дослідницькій діяльності. Та попри це Грушевський з Франком завжди простягали свою руку поміч студентам, давали поради, вносили правки в їхні праці і завжди вислуховували нові пропозиції та ідеї. Так, наприклад, відбулося й тоді, коли І. Крип'якевич хотів зробити переклад книги знаменитого німецького історика і методолога історії [11, с. 483].

Немалий вплив здійснила на новоспеченого члена НТШ постать «Вічного революціонера». І. Крип'якевич захоплювався різнобічністю його особистості, оскільки Франко цікавився не тільки літературою, а й наукою про походження і культурно-побутові особливості різних народів, історією і навіть

досліджував економічні питання. Тому Іван Петрович у своїй статті писав, що «жоден з українських вчених кінця XIX – початку XX ст. немає такої глибокої оцінки ключових проблем українознавства, як у Франка» [37, с. 537].

Слід згадати і про те, що в НТШ знову почала працювати археографічна комісія. За сприяння організації, були створені спеціальні документи, які дозволяли учасникам товариства досліджувати архіви різних закордонних університетів чи академій. Такий досвід у житті молодих істориків давав би хороший поштовх у професійному зростанні. У подібну наукову подорож поїхав і сам І. Крип'якевич. Він плідно та старанно працював зранку до вечора, у багатьох архівах Кракова, куди був відправлений у відрядження. Свою роботу проводив навіть у одному з найстаріших та найпрестижніших вищих навчальних закладів Європи – Ягеллонському університеті. Про результати своїх досліджень звітував у листах Грушевському [25, с. 103].

Становлення світогляду І. Крип'якевича також чимало формувалося з опрацюванням історичних джерел та праць іноземних авторів. Серед безлічі істориків, взірцем для нього став французький історик – Габріель Моно. Іван був прихильником його методики і у своїй роботі дотримувався принципів визначених європейським вченим [25, с. 105].

Отже, можна зробити висновок, що світоглядне становлення І. Крип'якевича в суспільно-історичному контексті найактивніше відбувалося в роки його навчання в університеті. Цей період став першою сходинкою в розвитку його історичної кар'єри, адже саме студентські роки принесли І. Крип'якевичу багато нових випробувань та відкриттів, зустрічей і знайомств. Одним із таких була знайомство з М. Грушевським, який відіграв одну з ключових ролей у становленні особистості І. Крип'якевича. Він був не лише його науковим керівником, а й наставником, готовим завжди допомогти та дати слушну пораду у тій чи іншій справі. Надзвичайно важливим була й участь І. Крип'якевича в різноманітних молодіжних просвітніх організаціях, що займалися аналізом, виданням і поширенням українських історичних праць і літератури. Це, своєю чергою, сприяло формуванню національної ідентичності та зміцненню українського духу не лише І. Крип'якевича, а й всієї української молоді.

РОЗДІЛ 2. ПРОФЕСІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ ІВАНА КРИП'ЯКЕВИЧА

2.1. Роль Івана Крип'якевича в українській історіографії

Іван Петрович Крип'якевич був не лише істориком, а й визначним дослідником української культури, історії козацтва, українського війська та Галичини. Його наукова діяльність охоплювала широкий спектр тем – від Київської Русі до новітньої історії України. Свої праці він почав видавати ще в студентські роки, будучи активним членом НТШ.

В українській історичній науці поки що немає точно структурованих періодів діяльності І. Крип'якевича в науковій сфері, тому кожен класифікував їх по-своєму. Наприклад, Я. Дашкевич ділить ці періоди на три частини, виключно за принципом часової послідовності. Перший етап охоплює роки до початку розгортання Великої війни, другий – з 1917 по 1944 і третій – починаючи з 1945 р. О. Пріцак рекомендував диференціювати діяльність вченого на два етапи: перший – до 1939 р., а другий опісля. Таку систематизацію він характеризував тим, що раніше Крип'якевич мав більше можливостей вільно висловлюватися, а потім все сильніше посилювався контроль радянської влади щодо україномовних видань. В описі ключових етапів історично-наукової діяльності І. Крип'якевича потрібно враховувати всі вирішальні чинники та моменти, що траплялися в нього житті і могли повпливати на становлення його як науковця. Першочергового варто виділити роки навчання Івана у Львівському університеті, згодом активну участь в роботі НТШ, а потому роки окупації Галичини «советами», Другу світову війну та післявоєнний період [30, с. 29].

Великий вплив на формування Крип'якевича, як історика, зробив його науковий керівник – М. Грушевський, який заклав в своїх учнів шану до роботи, саме, з архівними матеріалами і джерелами. Власне, це й було характерною ознакою робіт Івана Петровича. Оскільки історик тяжів до напряду, що визначає єдиним осередком справжнього знання емпіричне наукове дослідження, то здебільшого, в роботі, використовував письмові джерела. У

своїй діяльності Крип'якевич був максимально скрупульозним: ретельно зіставляв факти та безумовно дотримувався принципів історичної достовірності. А бездоганне знання багатьох іноземних мов давали змогу уважно опрацьовувати оригінальні джерела [21, с. 326].

Досліджуючи внесок І. Крип'якевича в українську історіографію, необхідно почати з його перших праць, а саме, хочеться виділити статтю, написану у 1905 р. – «Варіант байки Хмельницького». Її унікальністю є те, що в ній міститься джерело, опубліковане на основі друкованих видань, зокрема уривок з стародруку Києво-Печерської лаври, датований початком 18 ст. Юний історик зміг виявити раніше незнану варіацію притчі про селянина і змія, яку використовував у перемовинах з поляками, гетьман запорозького війська – Б. Хмельницький. І, звичайно, згідно зі стилем та характером написання праць І. Крип'якевича, оприлюднена публікація була гранично наближена до оригінального тексту [39, с. 400].

Продовжуючи тему козаччини та, зокрема, самого Хмельницького, у працях І. Крип'якевича, не менш важливо було б згадати публікацію історика під назвою «Богдан Хмельницький і Москва» [7, с. 33]. Цю статтю він створив до п'ятдесятих роковин смерті Т. Г. Шевченка і це не випадково, адже у ній І. Крип'якевич зачепив тему ставлення великого Кобзаря до вищезгаданого гетьмана [41, с. 157]. А конкретно те, з яким осудом до нього ставився Шевченко і в своєму дослідженні І. Крип'якевич навів аргументи чому українському народу, в якого глибоко вкоренились ці негативні переконання, варто змінити свою думку [7, с. 34].

Великий вклад в українську історичну науку І. Крип'якевич здійснив, видавши монументальну монографію про Б. Хмельницького. У цій праці науковець не лише охарактеризував значення видатного гетьмана в історії, а й виконав глибоке дослідження щодо того, який стан економіки, політики, соціальних відносин перебував у тодішній Українській державі. Окрім цього, вчений розтлумачив увесь період Хмельниччини, який містить в собі безліч знакових історичних подій таких, як: національно-визвольна війна та складні

державотворчі процеси в країні. Цікавим є і те, що монографія вирізнялась неймовірно широким вмістом джерельної бази, список літератури складався з 1735 пунктів [21, с. 329].

Д. Гордієнко, аналізуючи вітчизняну історіографію, виділяє збірник І. Крип'якевича, що називається «Українська козацька держава і її творець Богдан Хмельницький», котрий якраз особливо знаменитий вищеназваною монографією [16, с. 135]. Проте більша частина публікацій складається з серії статей «Студії над державою Богдана Хмельницького», які видавались протягом 6 років у «Записках Наукового товариства імені Шевченка». На ту пору чільне наукове видання не доносилось до бібліотек та читалень Надніпрянщини, внаслідок чого було недосліджене та недооцінене численним кількістю фахівців з історії України. У даний збірник було включено безліч статей, що мали навіть контекстуальне відношення до вивчення періоду правління Б. Хмельницького. Та прикрим стало те, що праця «Полуднева Україна в часи Богдана Хмельницького», яка безпосередньо стосується цієї теми, не була додана до видання, в зв'язку з тим, що вже була надрукована в антології, присвяченій науковцю. Але завдяки цьому виданню збірник був би не тільки ціліснішим, а й відіграв би важливу роль в українізації південного регіону України [16, с. 136].

Вивчаючи даний відтинок часу, І. Крип'якевич зробив глибокий аналіз історії запорозького війська: дослідив організацію війська; з яких верств населення, в основному, воно формувалось; озброєння армії; ворогів з якими боролися запорожці тощо. Окрім розвідки, про тогочасний устрій збройних сил, історик також прагнув розкрити потребу в утворенні сучасного модернізованого війська, яка була досить актуальною на початку бурхливого ХХ ст., у зв'язку з загарбницькими заходами Російської імперії на територіях України та початком Великої війни. Тому І. Крип'якевич, у співпраці з іншими істориками, видав ґрунтовну працю на названу тематику, під назвою «Історія українського війська». У даній книзі було обґрунтовано те, що зусилля минулих поколінь не зійшли нанівець, а переродились у вигляді різноманітних

національно-патріотичних та військових формувань таких, як: «Сокіл», «Січ», «Пласт» і Легіон Українських січових стрільців. Львівський історик Я. Кондрач, підсумовуючи напрацювання І. Крип'якевича в цій сфері, засвідчує, що науковець став основоположником військово-історичної історіографії України [36, с. 162–163].

Оскільки І. Крип'якевич народився в сім'ї священника, то природно проявляв зацікавлення до теми греко-католицького віровчення. Ще будучи першокурсником, Іван випустив 3 документи щодо накладання штрафу на одного з холмських парохів за вживання неприйнятних виразів у своїх виступах. Заразом, досліджуючи особисту збірку документів отця Мальчинського, І. Крип'якевич оприлюднив автобіографію ще одного священника з Холмщини – М. Лаврисевича, який окрім проповідницької діяльності приділяв увагу письменництву. У вступі науковець виклав докладні відомості з його життєпису і, в свою чергу, відмітив те, що автобіографія пароха не складає серйозної значущості, бо Лаврисевич друкував її у 80-літньому віці, а не в такт подіям, що ставалися впродовж життя. Натомість І. Крип'якевич вважав, що документ можна використовувати, як ресурс для дослідження традиційного побуту та культури Холмського краю [39, с. 400–401].

Варто також відзначити, що Іван Петрович, перебуваючи на студентській лаві, став першим з усієї археографічної комісії, хто підготував до друку зібрання документів та актів, котрі опублікувались як VIII том «Жерел до історії України-Руси». Збірка виділялась досконалим ступенем едичійної техніки [39, с. 404]. Наукова цінність цього збірника є надзвичайно високою, оскільки матеріали, що увійшли до тому внесли чимале поповнення до джерельної бази досліджень, присвячених історії українського козацтва. Слід зазначити, що цей том, виданий молодим науковцем, не залишив байдужим науково-історичний осередок громади. Значним внеском стало й наукове дослідження Івана Крип'якевича теми «Козаччина і Баторієві вольності», яке дало нові причини переглянути Запорозьке козацтво на етапі його зародження.

Тому вчені вважають, що ця праця в поєднанні з студіями І. Крип'якевича зробила грандіозний крок у розвитку української історіографії [39, с. 406].

Схвальні відгуки отримали певні науково-популярні статті з історії України. І. Крип'якевич викликав інтерес в історичному колі, зарекомендувавши себе хорошим фахівцем в області джерелознавства. Український історик-генеалог – В. Модзалевський написав відгук на працю І. Крип'якевича «З козацької сфрагістики», в якій високо оцінив його майстерність, проте будучи спеціалістом в галузі родознавства, зробив зауваження з приводу того, що вчений упустив дослідження гербів на родинних печатках. Також добре відзивався та виражав подяку Крип'якевичу Теофіл Коструба за укладання довершеної роботи під найменуванням «Історичні проходи по Львові», позаяк джерел з названої тематики дуже бракувало і серед громади був великий попит на подібні праці [18, с. 455].

Що стосується дослідження певних регіонів України, то поряд з цікавістю до історії Львова історика вабила й Холмщина, оскільки звідти походили його предки. Впродовж життя І. Крип'якевич видав приблизно 35 публікацій про Холмський край і дуже багато рукописів ще в очікуванні виходу в світ, адже через заборони та обмеження радянської влади вони не могли бути оприлюднені [29, с. 549].

Немалу долю своїх робіт, а саме 7 статей, І. Крип'якевич присвятив постаті Великого Кобзаря, адже був активним членом НТШ. У публікації «З минулого Шевченкової батьківщини», історик описав його як достеменного поета Правобережжя та ствердив, що якраз дякуючи Тарасу Григоровичу звияжні події козацької доби отримали всебічну славу, а безліч міст, де проводились знаменні битви національно-визвольної війни закарбувались в споминах української нації і зазнали широкого визнання. Крип'якевич робить розгляд послідовного захоплення даної місцевості з погляду шляхетства і досліджує етапи зростання визвольних настроїв серед народу [43, с. 496].

Достатньо розлоге видання науковець написав про художню діяльність Т. Г. Шевченка. Крип'якевич прослідкував за порядним відтинком часу життя

Тараса, що охоплює початок його заінтересованості в малюванні, потім вчення малярству в різних митців, зокрема зв'язок з Сошенком, котрий сприяв порятунку Шевченка із закріпачення. Також відзначив, що одним з найавторитетніших постатей в житті українського художника став його наставник – К. Брюллов, та користь цього впливу можна позначити непевним. Зокрема, те, що вихованці його школи не мали змоги виражатися у своїх творчих поривах, а повинні були прилаштовуватись до класичних взірців учителя, під ці окови, як вказує автор, потрапив і Т. Г. Шевченко [43, с. 499].

І. Крип'якевич добре описав Шевченка, як художника та засвідчив, що всі, в першу чергу, оцінюють його, як автора поезій та прози, а інша частина його творчості залишається в тіні. Однак тривалий період часу Кобзаря кваліфікували лише в іпостасі художника й навіть сам Т. Шевченко так себе позиціонував і шкодував, що повністю не віддався цій справі [43, с. 501].

Також Іван Петрович в своїх працях оцінив Т. Шевченка і як громадського діяча та активного члена Кирило-Мефодіївського братства. Історик стверджував, що Шевченко пізно приєднався до товариства, та, незважаючи на це, залишив хороший спадок і збагачував програму братства новими цікавими ідеями й концепціями. Як зазначає автор, здібності Тараса переважали над його колегами і створювали неабияке враження. Йому вдавалося заложити в розділи уставу те, що довгий час старалися зробити інші. Шевченко успадкував від своїх предків та рідного краю надзвичайно цінну історичну пам'ять про минулі події: видатні часи козаччини, Коліївщини, панщини. Тому всередині нього завжди жевріло бажання до боротьби за власну гідність та свободу українців. Отже, І. Крип'якевич оцінює «Кобзаря», як талановитого і геніального культурно-громадського діяча України [43, с. 502].

Окрім праць, присвячених видатному поету та художнику, також створена грушевськіана І. Крип'якевича. У ній характеризуються їхні робочі та приятельські відносини, міститься опис книг, опублікованих його учнем, що вшановують пам'ять «батька української історичної науки» та рецензії І. Крип'якевича на видання Михайла Сергійовича.

Після смерті М. Грушевського, на траурному зібранні НТШ, І. Крип'якевич мав можливість виступити з жалобною промовою і проголошені на ньому твердження, він деталізував у першій вичерпній біографії Михайла Грушевського. У ній викладені розважливі вичерпні судження, які узагальнили довголітню співпрацю та спостереження І. Крип'якевича за своїм наставником. У роботі над даною працею історик використовував саможиттєпис учителя і на основі цього відтворив родовід Грушевського й охарактеризував його юнацькі літа. Найдокладніше автор описав роки життя славетного діяча, проведені у Львові, висвітлив незвідані факти з формування його історичної школи. Також розповів про людські якості вченого, про його неупереджене і терпляче ставлення до науковців-початківців. Окрім цього, окреслив політичну діяльність М. Грушевського і зробив висновок, що його життєвим кредо було служити на користь народу будь якими дозволеними способами. А наостанку І. Крип'якевич вирішив детальніше затриматися на науковій і громадській спадщині професора, усвідомленні який вклад в різні сфери української держави та діаспори за кордоном зробив видатний історик [44, с. 192].

Окремі науковці часто привертали увагу до напрацювання вченого в галузі медієвістики та відзначали неупереджений розгляд внутрішньополітичного життя Галицько-Волинського князівства, міжнародні зв'язки з іншими державами, процес утворення княжого війська. І. Крип'якевич довів, що дружина князя створювалась за взірцем підрозділів скандинавських воїнів і припускав, що до початку XI ст. її більшу частину було сформовано з варяг. Історик відновив аспекти устрою та реформування війська і флотилії та описав морські операції, які він розкрив найбільш ґрунтовно серед дослідників тієї епохи. Але, на жаль, залишив поза увагою зміни, які Данило Романович запровадив у війську, що, в свою чергу, здійснили вагомий поштовх в процвітання військового діла того часу [36, с. 162].

Серйозним надбанням І. Крип'якевича є праці, що стосуються просопографії, тобто історичної дисципліни, що займається вивченням біографій. Він написав чимало праць про українських представників різних

сфер діяльності: політичної, культурної, освітньої, наукової і т.д. Ці матеріали випущено під заголовком «Біографічний словник моїх знайомих» і як можна зрозуміти за ознаками рукописів, вони були створені в радянський період, а це було надзвичайно ризиковано, адже твори окремих митців влада СРСР визначала як прояв «буржуазного націоналізму» [36, с. 168].

З 90-х років розпочалось зростання активності навколо дослідження наукових напрацювань І. Крип'якевича і спроб його оцінити в контексті розвитку історії [18, с. 462]. До 105-річниці народження дослідника було приурочене засідання, на якому зобразили та підсумували доробок вченого і його вклад в українську історичну науку. А через 5 років його учень, В. Грабовецький, оприлюднив публікацію, присвячену учителеві [18, с. 462]. У 2005 р. прикарпатський історик видав збірку про його життя та діяльність, використовуючи документи з родинного архіву Крип'якевичів. Ця праця підтверджує наступність і продовження роботи Івана Петровича в розвитку української історіографії [18, с. 465].

Підсумовуючи все вищесказане, можна стверджувати, що Іван Крип'якевич зробив фундаментальний внесок в українську історіографію та її розвиток. Він вирізнявся сумлінністю, скрупульозністю та добросовісністю, що виявлялися в його працях і розвідках, здійснених на основі кропіткого аналізу різноманітних джерел і архівних матеріалів. Саме ці риси допомогли йому досягти значного успіху в науковій сфері. Історик здійснив ґрунтовний аналіз періоду Хмельниччини, дослідив історію створення українського війська, а також вніс новизну у вивчення історії міста Львова. Надзвичайно змістовною є його монографія про Галицько-Волинське князівство, у якій автор проаналізував побут, культуру й мистецтво середньовічної доби в історії України. Крім того, І. Крип'якевич плідно працював у галузях археографії, сфрагістики та просопографії.

2.2. Іван Крип'якевич як педагог, його вплив на історичну освіту

Неймовірно важливою рушійною силою для розвитку будь якої держави є освіта. Саме цей процес виступає незамінним чинником у формуванні свідомого громадянського суспільства. Й особливу роль в цій системі відіграє така наука, як історія, адже завдяки ній народ пам'ятає про своє походження, звичаї, традиції, про своє коріння і це стає міцним фундаментом нації у часи боротьби за власну незалежність.

Важливість українознавства особливо відзначається в період становлення Української держави, тоді як найбільшою повинністю педагогів є закладання в учнях любові та відданості своїй Батьківщині. За допомогою нього ми зуміємо перебороти комплекс неповноцінності, відновити власну цінність і прищепити відчуття приналежності й поваги до рідного краю. А також дана наука сприяє розвитку критичного мислення й заохочує особисто досліджувати свою історію. Проте розвиток цього вчення був би неможливим без здійснення детальних досліджень наших науковців [23, с. 92].

Ще в університетські роки Іван говорив про потребу якнайбільшого розповсюдження української літератури серед галичан і проводив аналіз становища тодішніх бібліотек і їх наповнення книгами українознавчого та освітнього характеру. Поміж цим І. Крип'якевич також нагромаджував досвід іноземних країн в цій справі. У цих дослідженнях він виокремлював структуру бібліотек в декількох країнах. Наприклад, в Німеччині найбільше його зацікавило «Товариство для ширення освіти», що займалося розбудовою бібліотек, в тому числі й шкільних. Історик наголошував на тому, що хороша література теж може стати інструментом для просвіти та піднесення нації. І. Крип'якевич знав, що заснування бібліотек є ядром в процесі освіти народу [26, с. 137–138].

Діяльність І. Крип'якевича була надзвичайно різносторонньою і насамперед викликає інтерес його вклад в процвітання науково-історичної спадщини України. Втім не поступається важливістю і серйозний внесок академіка в педагогічну й викладацьку галузь [27, с. 64].

Педагогічна кар'єра академіка бере початок в роботі у приватній Рогатинській гімназії, яку в 1909 р заснувало Українське педагогічне товариство. Для самого І. Крип'якевича це стало несподіванкою, адже директор школи сам запросив його на місце вчителя в щойно створеній гімназії. На основі свого перебування в ролі педагога, Іван Петрович видав дві публікації: «Враження з Рогатинської гімназії» і «З життя приватної гімназії», в яких з натхненням детально змальовував атмосферу та інтер'єр школи [27, с. 65].

Так як І. Крип'якевич добирався до Рогатина зі Львова, то мав уроки три дні в тиждень. Ця гімназія враз отримала широку популярність, і це зовсім не дивно, бо там викладало багато знаних громадських діячів, дякуючи яким учні цієї школи наслідували й успадковували від них найліпші народні звичаї. Тут вони втілювали в життя ідею виховання усвідомлених громадян своєї країни, що стоять наготові розбудови вільної та незалежної держави. І. Крип'якевич разом з директором школи, Галущинським, влаштовував для школярів мандрівки до унікальної пам'ятки природи України – Чортової гори. Там учні мали змогу робити наочне дослідження навколишнього середовища в галузі етнографії. Також однакові інтереси та переконання пов'язали Крип'якевича з відомим українським педагогом, В. Шухевичем, котрий був дідусем головного командира УПА – Р. Шухевича. Під їх орудою теж проводилось багато екскурсій для вихованців по визначних місцях Львова [23, с. 95].

І. Крип'якевич з самого початку своєї вчительської діяльності вступає в Українське педагогічне товариство. В організації був свій устав із чітко визначеними завданнями. Серед них можна виділити такі: організовувати зібрання з доповідями щодо шкільної справи; подавати до відповідних органів заяви та звернення, що стосуються освіти і розвитку українських гімназій, а ще ділитися своїми ідеями й думками з владою, якщо вони цього потребуватимуть; публікувати газети та видання з розглядом актуального становища українського шкільництва; влаштовувати публічні виступи і лекції.

І. Крип'якевич і сам часто проводив лекції для педагогів, на яких розповідав про те, як формувалась українська школа та освіта, її історію, а

також причини стагнації. Також привів в приклад історичний твір, автор якого зазначає, що найкращим інструментом культурного впливу є школи, а в дефіциті даних інституцій вбачає підстави загибелі держави [23, с. 97].

Іван Петрович усвідомлював, що велику цінність буде нести в собі видання окремих журналів для вчителів, такі своєрідні методички, які б допомагали їм в учбовому процесі. Тому згодом юний педагог на сторінках журналу «Наша школа» випускає ряд публікацій на дану тему [27, с. 67]. Крип'якевич робив акцент на важливості друкування таких статей, бо знав, що необхідно ділитися набутими педагогічними навичками та вміннями. Він, як автор подібних публікацій, окрім піднесення на розгляд назрілих питань у сфері освіти, досліджував становище та історію шкільництва в Галичині, ще з часів першої братської школи. Можна виділити такі статті на цю тему: «Про давні наші школи у Львові», «З історії галицького шкільництва XVII-XVIII ст.», «Львівська братська школа XVI-XVII ст.» і т. д. Поширюючи ці знання вчений надіявся на те, що народ почне наслідувати досвід своїх предків і відновить українські середні навчальні заклади. Також І. Крип'якевич стверджував, що за прогрес і піднесення шкіл відповідають саме вчителі. Тому видав публікацію, в якій виніс вимоги, котрих повинен дотримуватись учитель [23, с. 98].

У 1912 році Іван Петрович отримав запрошення на посаду в одному з відділів львівської академічної гімназії, де пропрацював цілих 13 років. Цей етап став для нього хорошим поштовхом в формуванні й здобутті неймовірного педагогічного досвіду. І. Крип'якевич немало часу провів, готуючи старшокласників до екзаменів, адже в гімназії до них ставились доволі прискіпливо. Значний брак курсів і навчальної літератури з історії України, а також відсутність як такої окремої навчальної дисципліни мотивувало І. Крип'якевича розробляти власні посібники й підручники з цього предмету.

Дивовижна освіченість і великий багаж знань в своїй галузі, включаючи найменші подробиці, створювали чудове враження та обумовлювали велику пошану до професора. Його ученик відгукувався про нього як про неймовірного вчителя та оратора, який зачаровував своїх слухачів і спонукав ловити кожне

слово з лекції. Також І. Крип'якевича описують як чуйного, доброго та терплячого викладача і його учні, відчуваючи до себе хороше ставлення відповідали йому взаємністю [27, с. 69].

На початку весни 1917 р. І. Крип'якевич створив у школі історичний гурток з 14 учасників. На гуртку проводились різні види занять: учні слухали лекції, писали реферати, вели дискусії стосовно спірних питань, ходили на екскурсії і збирали старовинні монети й книги. На жаль, гурток проіснував лише шість місяців, проте навіть за цей час вони встигли провести немало-небагато п'ятнадцять зустрічей.

На першому зібранні, Іван Петрович передусім окреслив учням головні цілі та плани їхньої роботи. Найбільше значення полягало у дослідженні саме рідного краю. На заняттях учитель розказував вихованцям про період Київської Русі, про стародавні рукописи, монети і т. п., але особливу увагу І. Крип'якевич приділяв історії їхньої малої Батьківщини, тобто міста Львова. Він говорив, що, якщо людина гарно вивчить своє місто, то легше їй буде розуміти й уявляти ландшафти інших міст, а також минулі історичні події. Також важливою складовою І. Крип'якевич уважав проведення екскурсій, котрі він старанно продумував наперед. Це, на його думку, допомагає у розвитку патріотизму, національної гордості та шанобливого ставлення до традицій, а вслід дасть і початкову підготовку до виконання в перспективі громадянських обов'язків [27, с. 70].

Проте учні вивчали не лише історію України, а й всесвітню історію. Історик писав: «щоби пізнати історію іншого народу мусимо вчити ряд чужих мов бо на нашій мові нема відповідних підручників. Для того повинні ми класти велику вагу на науку чужих мов а се німецької, французької, англійської, італійської та інших. До історії також потрібна наука рисунків. При помочі рисунку можна представити розвиток культури і штуки якогось народу. Рисоване може заступити також фотографія [23, с. 102]».

Період з 1912 по 1917 рр. був плідним на створення нових розробок та матеріалів основних положень української школи. У цей час українські

науковці та вчені, люди, які формують громадську думку, почали говорити про модерну національну школу на шпальтах відомих журналів і часописів. У роки Великої війни в західних областях України, хоч і тимчасово, але з'являється така школа й безперечно І. Крип'якевич не міг бути байдужим до цих подій. Протягом цього часу його видання, присвячені темі педагогіки, можна поділити на три течії: 1) наукові розвідки з історії освіти та шкільництва; 2) публікації про формування та діяльність шкіл на теренах Галичини в період Першої світової; 3) статті, створені на ґрунті особистих спостережень за навчальним процесом у школах [33, с. 200].

У перші роки війни Союз визволення України, до якого входив І. Крип'якевич, разом із Загальною Українською Радою випрацювали механізм дій, які допомагали у вдосконаленні культурного життя і освітньої діяльності в національному контексті. Однією з таких ініціатив було формування «Бюро культурної помочи» для українців на окупованих територіях. Керівником організації став І. Крип'якевич і як він підкреслював: «Бюро ставить собі за ціль збирати фонди на школи, старатися про шкільні книжки й інші середники, бібліотеки для молодіжи й учителів [32, с. 241]». Хоча в дійсності основних напрямків роботи набагато більше і власне через це до розбудови української системи середньої освіти в регіонах, що перебувають під окупацією, одразу доєдналися й інші організації. Та з їхньою допомогою з'явилась спеціальна комісія, яка окрім координування роботи могла влаштовувати перемовини з уповноваженими військових та цивільних структур у рамках питань з відкриття освітніх закладів і кадрового забезпечення закладів освіти педагогічними працівниками. А роль І. Крип'якевича, як очільника цього осередку, полягала в тому, що він аналізував навчально-освітнього процес на окупованих землях. Він спорядив низку документів у цій справі й зарекомендував способи налагодження української системи шкільництва [32, с. 241].

Для закладення фундаменту нового устрою Іван Петрович запропонував: «1. Підготувати українських учителів з місцевих сил за допомогою системи курсової перепідготовки, семінарів, фінансової підтримки

з боку держави та допомоги галицьких учителів; 2. Створити мережу народних шкіл, українських гімназій; 3. Підготувати нові українські підручники, засоби навчання та відкрити мережу бібліотек для молоді» [32, с. 242].

І. Крип'якевич виконав неймовірну роботу, будучи на посаді керівника Бюро. Його зусилля посприяла на пробудження почуття національної ідентичності й патріотизму на теренах Волині й Холмщини. Цей процес потрібно аналізувати, дивлячись на втілення в життя актуальних на той час програм і проектів. Школа здійснювала масштабну просвітницьку діяльність серед місцевого населення. Увійшло в традицію проводити сходи, задля вшанування пам'яті Т. Г. Шевченка, організовувались також зустрічі з січовими стрільцями а також і з самими діячами Бюро. Вкінці весни 1916 р. відкрились педагогічні курси для вчителів, а згодом, кількістю 25 тисяч примірників, була надрукована праця І. Крип'якевича під назвою «Огляд історії України. Repetitorium для вищих клас середніх шкіл та вчительських курсів», що мала стати в нагоді юним педагогам [10, с. 2]. На курсах читали лекції з таких дисциплін, як українська мова, історія та методика, а крім цього молоді педагоги мали змогу одразу застосувати свої знання на практиці. За фінансування курсів відповідало Бюро культурної помочи, а також січовики. І завдяки цій підтримці дітям із малозабезпечених сімей у школах надавали допомогу, що складалася з харчів та речей.

Ці всі події не були б реалізовані без активних українських діячів культури й освіти, зокрема, таких, як І. Крип'якевич, котрий зміг упорядкувати роботу так, щоб одержати реальні чіткі результати. Зусилля видатного професора високо оцінив український політичний діяч А. Жук: «Я не маю слів, щоб оцінити Ваше сприяння ведення справи і особливо опрацювання звітів [32, с. 248]».

Разом з тим, варто виокремити те, що І. Крип'якевич, окрім викладацької діяльності, підготовки нових вчителів та вдосконалення української шкільної системи зробив великий внесок у розвиток шкільної літератури. Чи не найбільше значення у процесі національного відродження

вчений бачить у розв'язанні проблеми нестачі українських книжок, яке було до такої міри пекучим, що він сам почав роботу над виготовленням підручника з історію України. Праця у школі, в свою чергу, дала йому можливість визначити потреби школи того часу і здатність учнів опрацьовувати історичний матеріал. Я. Дашкевич зазначав, що у І. Крип'якевича було два напрямки творчості, один – дослідницький, а другий – популяризаторський і вони один одного доповнювали. До популяризаторської якраз можна віднести розробку підручників з історії різного рівня, які враховували потреби кожної з категорій населення, що бажає вивчати українську історію [24, с. 193].

Так і з'явився один з перших його підручників «Коротка історія України для початкових шкіл і 1-ої класи гімназії», який став одним із основних і фаворитних книг, що застосовувались у навчанні, як у гімназіях та школах, так і на різноманітних історико-краєзнавчих гуртках. І. Крип'якевич, за допомогою свого досвіду та знань дидактики, розробив добре продуманий і структурований підручник, який скеровував би учня не на машинальне зазубрювання, а на розвиток критичного мислення та розуміння тих чи інших історичних процесів. Автор не ускладнював текст підручника лишніми подробицями, а навпаки подавав інформацію досить лаконічно, проте дуже змістовно [42, с. 110–111]. До речі, здебільшого текст параграфів написаний за манерою белетризованих оповідань, а сам автор постає як оповідач, що значно полегшує сприйняття матеріалу та мотивує учнів активніше досліджувати підручник [31, с. 127].

Маючи здібності до викладу інформації в художньому стилі, І. Крип'якевич видав дві збірки творів для школярів, під назвою «Шляхами слави українських князів» та «Оповідання з історії України для нижчих клас середніх шкіл. Перша частина: княжа доба» [24, с. 197].

Левдер А. І. вивчаючи «Оповідання...» акцентував, що автор застосовує зі свого доробку певні риси, які властиві тільки цьому виданню, а також збагачують дидактичну систему І. Крип'якевича. Навчальний матеріал добре розподілений та структурований, викладений стисло та цікаво, що, в свою чергу, зацікавлює учня і дає йому змогу опрацювати оповідання на самому ж

уроці. Автор використовує умовні позначення у тексті і в кінці кожного оповідання узагальнює інформацію стислою подачею основних відомостей. Також, судячи з того, що назва книги містить вираз «Частина перша», в друк мала вийти і друга збірка оповідань, проте цього не відбулося [34, с. 268].

Так само І. Крип'якевич приділяв увагу написанню підручників і для старшокласників та й загалом для кожного українця, який хоче збагатити свої знання про Батьківщину, тому видав працю, що має назву «Огляд історії України – репетиторій для вищих клас середніх шкіл та вчительських курсів». Цей підручник теж відзначається хорошою структурованістю й подачею матеріалу. Для спрощення роботи автор вставив додатки у вигляді хронологічних таблиць і досліджень родоводу видатних князів і гетьманів [24, с. 197].

Наступні роки теж були надзвичайно плідними у процесі створення й видання літератури для вивчення історії України широким колом читачів. У 1921 р. була опублікована «Мала історія України», публікацією якої, розраховувалося на охоплення якнайбільшої аудиторії. У 1924 р. в США вийшло друком 2 видання брошури. У її передмові І. Крип'якевич писав: «Кожний Українець повинен знати історію свого народу. Кожний повинен знати, як жили наші діди й прадіди, за що вони боролися, як добували собі ліпшу долю. Всі ми повинні знати, хто перед нами трудився на нашій землі, хто боронив її від ворогів, хто організував наше життя, хто будував Українську Державу. В отсій книжечці подані найважливіші події з історії [8, с. 3]». І ці очікування справились, бо ця книжка стала найпопулярнішою серед науково-популярних праць І. Крип'якевича. Брошура була опублікована в кишеньковому форматі, що позитивно посприяло на її друкування та поширення. А у 1930-х рр. І. Крип'якевич створив аж чотири книги однієї серії: «Велика історія України», «Історія української культури», «Історія українського війська» і навіть «Всесвітня історія» [4, с. 3; 6, с. 3; 42, с. 112].

Таким чином, можемо зробити висновок, що І. Крип'якевич мав чітке й конструктивне розуміння ваги освіти у формуванні національно свідомого

суспільства, здатного розбудовувати власну державу та поширювати національну культуру. Саме тому вчений доклав надзвичайно багато зусиль для покращення стану освіти й шкільництва в Україні, насамперед у Галичині. Окрім роботи в гімназіях Рогатина і Львова, він був членом Українського педагогічного товариства й очолював «Бюро культурної помочи», активно долучаючись до розвитку української системи освіти, підготовки молодих учителів історії, поширенні навчальної літератури тощо. Через гостру нестачу книжок з історії України, придатних для використання в навчальному процесі, Крип'якевич розпочав створення власних підручників. Серед його найвідоміших праць – «Коротка історія України», «Оповідання з історії України для нижчих клас середніх шкіл. Перша частина: княжа доба», «Мала історія України», «Історія українського війська» тощо.

РОЗДІЛ 3. ПОЗАКЛАСНІ ЗАХОДИ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПОГЛИБЛЕНОГО ВИВЧЕННЯ ІСТОРИЧНИХ ПЕРСОНАЛІЙ

Вивчення історії в загальноосвітній школі спрямоване на розвиток в учнів національної самоідентифікації та почуття гордості за історичне минуле свого народу й свою приналежність до нього, а також розуміння історичних та культурних процесів. Вимоги історичної складової освіти:

- думати історико-хронологічно, орієнтуватися в різних періодах історії, розуміти та правильно визначати причинно-наслідкові зв'язки між подіями та явищами, виявляти перетворення, що відбуваються в суспільстві;
- використовувати просторове мислення, розбиратися в соціально-історичному просторі, розуміти взаємозв'язок розвитку соціального, економічного, культурного та природного середовищ;
- критично мислити, розвивати вміння роботи з джерелами, формувати історично аргументовані питання;
- мислити конструктивно та системно, розкривати зв'язок, залежність і вплив одних історичних подій, процесів і постатей на інші, у площині відповідних періодів історії; усвідомлювати наявність багатьох різноманітних трактувань минулого і теперішнього та порівнювати їх інтерпретації;
- розуміти та усвідомлювати особисту гідність, виражати та проявляти себе і свої власні права та свободи, висловлювати повагу до прав інших людей, виявляти толерантність [1, с. 11].

Окрім обов'язкової форми навчання, тобто уроку, котрий обмежений чітко визначеними часовими рамками, є ще позакласний вид роботи. До нього учні можуть приєднатися за власною ініціативою, а часові рамки заняття встановлює учитель. Добровільна участь в цьому форматі навчання допомагає консолідувати учнів відносно їх інтересів та захоплень і служить інструментом для розкриття індивідуальних здібностей та активізації навчально-пізнавальної діяльності учнів. Також в позакласній роботі педагог має певну свободу у виборі тематики занять в той час як календарне планування уроків і їх структура точно окреслені державним стандартом загальної середньої освіти. З огляду на

застосування різних форм роботи, забезпечується комфортне середовище для школярів, з орієнтацією на їхні психологічні та вікові особливості [56, с. 86].

У Законі України «Про освіту» в ст. 14 зазначається, що головною ціллю позашкільної освіти є вдосконалення обдарувань і талантів вихованців, учнів і студентів у різних галузях науки та творчості, засвоєння ними фахових знань, умінь і навичок потрібних для подальшого процесу інтеграції в суспільство, реалізації творчого потенціалу та майбутньої професійної діяльності [3].

Головні цілі позашкільної освіти окреслені в Законі України «Про позашкільну освіту», ухваленому 22 червня 2000 р. Серед них можна виділити:

- виховання свідомого громадянина України;
- незалежний розвиток кожного індивіда й набуття соціального і громадянського досвіду;
- виховання в учнів пошани до найвищого державного закону – Конституції, почуття відповідальності за свої вчинки перед законом;
- шаноба до українських традицій і звичаїв, до своєї сім'ї та старшого покоління;
- забезпечення інклюзивного освітнього середовища тощо [2].

У створенні результативної в теперішніх умовах методики позашкільної освіти є раціональним застосування компетентнісного підходу, що визначається гарантією якості позакласної освіти, стандартів її оцінювання та упорядкування навчально-виховного процесу і керування ним. В системі компетентностей, що складають принцип впровадження компетентнісної концепції в позашкільній освіті, варто виокремити такі, як: пізнавальну, практичну, творчу і соціальну. Використання цих компетентностей забезпечить нагромадження знань і застосування вивченого на практиці, зростання культурного рівня особистості, вміння співпрацювати з оточуючими, ухвалювати рішення [49, с. 36–37].

Повертаючись до історичного підтексту нашого розділу, варто зазначити, що історія виникнення будь якої держави проходила безліч етапів впродовж не одного сторіччя і завжди визначальну роль в ході цих подій

відігравали люди. Саме ті історичні постаті, які відзначалися своєю індивідуальністю, власними поглядами та світосприйняттям, ідеями і внесли значний особистий внесок, що породили грандіозні зрушення в розвитку суспільства, через що їхню діяльність почали докладно вивчати в історичній науці. Необхідно констатувати той факт, що аніяке історичне дослідження не буде цілісним без аналізу життєпису видатних історичних особистостей певної епохи. В процесі міркувань над визначними подіями в історії постійно постають питання: як вплинула ця людина на перебіг тодішніх подій? Чи змінили історичні процеси тої чи іншої доби результат її діяльності і як саме [51, с. 5]?

Ознайомлення з життєвим шляхом важливих фігур в історії додає фарб до вивчення сухих історичних фактів та схем, поглиблює розуміння і вміння встановлювати причинно-наслідкові зв'язки в історичних процесах, сприяє розвитку громадянської компетентності в учнів НУШ, адже це є надзвичайно важливим і актуальним мати чітку життєву позицію, тим паче, зараз – в час російсько-української війни і виборювання права на існування незалежної держави [53, с. 6].

У навчальній програмі школи є безліч історичних персоналій, про яких необхідно знати кожному учаснику освітнього процесу, в тому числі й для складання іспитів. Та попри це є досить багато видатних діячів, що зробили колосальний внесок в становлення України, її нації, культури і науки, але про них, на жаль, майже ніхто не згадує. Тому для розширення свого світогляду, для того, щоб зробити навчальний процес цікавішим і додати мотивації учням доцільним буде вивчати біографії осіб, що є поза шкільним курсом. Для дослідження такого матеріалу, можна використовувати не лише традиційний урок, а й позашкільну освіту, до прикладу гурткова робота, виховні заходи чи пізнавальні подорожі [65, с. 270].

Це стосується й постаті І. Крип'якевича, адже його біографію не вивчають у шкільних навчальних підручниках. Проте в деяких з них, як-от «Історія України» (автор Власов) для 8 класу, згадується його внесок у дослідження українського державотворення XVII-XVIII ст. [46, с. 6]. У

підручнику Турченка для 10 класу подано оцінку істориком важливого політичного рішення щодо надання Галичині автономії – думку І. Крип'якевича подано як авторитетне судження [48, с. 136–137]. Крім того, в одному з підручників Кульчицького та Лебедевої в рубриці «Працюємо з текстом» подано уривок з книги Крип'якевича [47, с. 56].

На думку українського історика А. Пінчука, на поточному етапі питання вивчення історичних постатей здобуло в методиці навчання історії роль особливого явища. Проте він стверджує, що проблема з розкриттям історичних персоналій так і не є вирішеною. Однією з головних таких, є встановлення методичних засобів та прийомів, а також забезпечення підходящих умов для вивчення біографії діячів, які залишили вагомий слід в історії, оцінки їх значення та внеску в історичні процеси [51, с. 6].

Сьогодення вимагає від педагогів орудувати великою кількістю ефективних, інтересних та захоплюючих методів для вивчення історичних діячів. Головна мета вчителя у цій справі – оживити історію та висвітлення в ній ролі та значущості життя людини. Таким чином, буде змога сформувати в школярів аксіологічну компетентність. Діти навчатись розуміти різницю між добром і злом, будуть старатись переймати позитивні риси від особистостей, яких вони вивчають, а наслідки помилок, яких припускались ті історичні постаті, покажуть їм приклад того, як робити не варто. Українська науковиця Я. Камбалова у своїй статті, засвідчила, що школярам набагато легше опановувати історію через призму особистості конкретної людини. І це відповідає дійсності, оскільки учням, як правило, закарбовується в пам'яті те, що справило на них враження, а історичне минуле нашого народу охоплює чимало вражаючих епізодів [65, с. 271].

Німецький історик В. Дільтей був першопроходцем в запровадженні методики аналізу історичних біографій і зробив її об'єктом особливої зацікавленості в новітній методології гуманітарних наук. А також уперше ввів поняття «наук про дух» і ствердив, що саме вивчення життєпису людини можна вважати найдосконалішою формою серед цих наук [74, с. 46].

Сучасні методисти окреслили певні вимоги для вибору постатей, виходячи з їхнього впливу на перебіг історичних подій. Український педагог В. Кронгауз стверджував, що слід віддавати перевагу дослідженню вітчизняних історичних персоналій, а ще діячів тих держав, чия історія пов'язана з Україною. Також під час відбору осіб потрібно додавати до списку історичних постатей, котрі мають чітко і яскраво сформовані політичні чи ідеологічні переконання. Та заразом людей різних соціальних груп та прошарків, що позитивно впливали на зміцнення демократичних цінностей і на процес генерування українського демократичного суспільства [73, с. 58].

Звертаючись до теми позаурочної діяльності, варто зазначити, що у методиці виділяють три форми позашкільної роботи, які диференціюють за кількістю учасників навчання, а саме: індивідуальна, групова та масова [52, с. 64]. Педагог, що закладає учням знання про ту чи іншу персоналію, повинен застосовувати різні навчальні методи, наприклад: ««словесний портрет», сюжетну розповідь, характеристику історичної постаті, групову характеристику кількох осіб, прийом контрасту – протиставлення кількох історичних особистостей; роботу з історичним портретом; розгорнуту оцінку видатної історичної постаті й обґрунтування цієї оцінки; доведення, умовисновки [51, с. 6]».

Використовуючи метод «словесного портрету», потрібно ідентифікувати особистість за допомогою характеризування її зовнішності. До того ж, можна застосувати «прийом контрасту», тобто порівняння декількох діячів в історії, наприклад гетьманів Б. Хмельницького та І. Мазепу [65, с. 271].

Задля покращення історичних знань, навичок та вмінь студентів, пов'язаних з освітою, та збільшення результативності навчального процесу, сучасні фахівці з викладання методики історії підготували методичні рекомендації стосовно дослідження історичних постатей. Серед них:

- обширне використання історичних джерел;
- користування інструкціями для створення історичних та політичних портретів;

- використання складних та суперечливих питань, це дозволить представити різноманітні точки зору в процесі оцінювання історичної персоналії;
- використання фрагментів та цитат із творів белетристики;
- знайомство здобувачів освіти з матеріалами біографічних та епістолярних джерел;
- написання школярами навчальних рефератів або презентацій про визначних історичних особистостей;
- впровадження дидактичних та інтелектуальних ігрових методів і прийомів, з розвивальною метою;
- застосування технологій для інтерактивної взаємодії під час навчання, візуальних та мультимедіа;
- проблемно-орієнтоване навчання і т. д [51, с. 6].

А тепер детальніше розглянемо яким чином ці рекомендації допоможуть у вивченні історичних персоналій. Перший із наведених нами методів є обов'язковим і без нього вивчення такої науки, як історії апріорі неможливе, адже саме завдяки історичним джерелам ми отримуємо практично всю інформацію. І так само з них ми можемо досконало дізнатися про риси характеру й зовнішності особи, яку досліджуємо. Головне – добирати правильні достовірні джерела та не попадатись на фейки чи ІПСО. А вміння працювати з джерелами теж, в свою чергу, є не менш важливою навичкою [65, с. 272].

Використання пам'яток для складання історичних чи політичних портретів необхідне для того, щоб учневі вдалося якнайшвидше та головне найефективніше проаналізувати всі сторони особистості й основні сфери діяльності. Є багато різних варіантів таких інструкцій, розроблених різними фахівцями. Серед них можна виділити алгоритм рекомендований українським методистом В. Тоболіним:

1. Походження історичного діяча.
2. Дитячі та юнацькі роки.
3. Ідеологічні симпатії (консерватор, ліберал, соціал-демократ тощо).

4. Власні оригінальні погляди (завдання, засоби реалізації).
5. Шлях становлення історичного діяча (основні етапи).
6. Основні напрями діяльності.
7. Результати діяльності історичного діяча очима сучасників та істориків (політологів) [62, с. 146].

Такі методи, як дискусія чи дебати, дають змогу кожній дитині висловити свою думку, а також розглянути історичного діяча з різних сторін. Також дієвим засобом у вивченні історичної постаті є використання художніх творів або фільмів, бо читаючи захоплююче оповідання чи дивлячись цікаве кіно, можна набагато краще погрузитись в атмосферу тієї доби та зрозуміти свого персонажа. Та окрім цього можна застосовувати й міжпредметні зв'язки, бо є безліч цікавих особистостей в математично-природничих, творчих галузях, які зробили величезний вклад в історію [65, с. 272].

Неодмінно варто впроваджувати в заняття різні інтерактивні та дидактичні ігри, тим більше, що в позакласній роботі це можна використовувати активніше, аніж на уроках. До прикладу гра «Хто я?». Одні учні записують імена історичних діячів, біографію яких вони вже вивчили, на листочках, а інші клеять їх на лоб і ставлячи запитання про особистість, мають відгадати хто вони. Крім того можна не тільки написати ім'я постаті, а й використати їхні фотографії, що допоможе вихованцям запам'ятати як виглядають відомі історичні персоналії [65, с. 273].

В умовах сьогодення, сучасні інформаційно-комунікаційні технології є високоефективним та багатообіцяючим засобом в освітній сфері. Й це цілком зрозуміло, адже вони містять значний обсяг інформації, що в рази переважає над традиційними джерелами, а також у більш цікавому наочному форматі. Тому задля кращого сприйняття матеріалу учнями, потрібно візуалізувати інформацію, зокрема, у вигляді світлин, фрагментів документального сюжету чи інтерв'ю, спогадів сучасників.

Ці технології можна в позакласному навчанні можна використовувати і вчителів, і учнів. Для школяра безумовними перевагами є легкість у створенні

даного типу завдання, можливість проявити свою творчу сторону в редагуванні дизайну презентації і, головне, спонукає до активної діяльності не лише на самому занятті, а й в процесі підготовки до нього. А для учителя методисти виділяють такі переваги використання презентацій, як: змогу самостійно вибудовувати план проведення уроку і подання матеріалу в довільній формі; вдале поєднання різноманітних форм роботи (робота з підручником, історичним джерелом, відео-/ аудіоматеріалом і т. д.); можливість використання на будь-якому етапі пізнавальної діяльності (мотиваційний/актуалізаційний/засвоєння знань/закріплення); вихованцям дозволяється долучатися до розробки, редагування або використання мультимедійної презентації, а не лише пасивно засвоювати подану інформацію [54, с. 130].

Щодо створення презентацій можна запропонувати, окрім усім звичного PowerPoint, більш новітні платформи такі, як Prezi або Canva, де получится виготовити куди цікавіший і креативніший проєкт. Також у вивченні історичних персоналій стануть в нагоді веб-сайти Kahoot, Quizziz, Quizlet, PuzzleIt. За допомогою них можна створювати різноманітні тестування, вікторини, флеш-картки або завдання на складання пазла історичної постаті [65, с. 274–275].

Ще популярною є онлайн-гра під назвою «Шпигун». Правила такі: гравці по чергово відкривають карту і кожному на екрані з'являється одне й те саме місце та лише двом гравцям слово «шпигун». Далі учасники гри ставлять один одному запитання і таким чином мають визначити шпигунів. Отож цю гру теж можемо адаптувати під історичну тематику, де замість місця, усім з'являється ім'я конкретної історичної особи й аналогічно в грі залишаються два шпигуни. Такий вид гри теж добре підходить для засвоєння уже набутих знань.

На онлайн-платформі «LearningApps» є багато можливостей для створення інтерактивних ігор, до прикладу, «Встановити відповідність» між зображенням історичного діяча та його характеристикою. Також можна

використати таку цікаву гру, як «Аукціон історичних постатей», в якій виставляється на продаж певний приз. Будь який учасник гри може його придбати, просто назвавши історичну постать, вивченої ними епохи. Проте коли наступила тиша і після відліку та останнього удару молоточком не пролунало жодного імені, то гра завершується і виграє той, хто останнім виголосив ім'я історичної персоналії [65, с. 273].

У навчально-методичній літературі виділяють ще чимало різноманітних позашкільних заходів: усні журнали, позакласні заходи з літературного читання, курси за вибором учнів, вікторини, гуртки тощо. Декілька найцікавіших прикладів ми розглянемо детальніше. Перший з них – це екскурсія. Цей вид діяльності відноситься до масової форми позакласної роботи і з'явився він на межі XVIII-XIX ст. та до сих пір залишається актуальним [59, с. 182]. Він містить в собі діяльнісний компонент, що є не менш важливим у методиці формування історичної компетентності.

Пов'язуючи даний тип заняття з історією, а саме біографічним аспектом дослідження, можна організувати подорож учнів до музеїв або меморіальних будинків видатних історичних діячів. Лише в Івано-Франківській області можна нарахувати щонайменше п'ять таких культурно-освітніх закладів: «Івано-Франківський історико-меморіальний музей Олекси Довбуша»; «Музей визвольної боротьби імені Степана Бандери»; «Музей Наталії Кобринської»; «Літературно-меморіальний музей Леся Мартиновича»; «Музей Марійки Підгірянки». Це, в свою чергу, допоможе учням зануритися в епоху, під час якої жила ця особистість, а також ознайомитися із елементами стилю того часу, предметами побуту. А цікава супроводжуюча розповідь розкриє усі відомі деталі характеру, способу життя і звичайно громадської, політичної або культурної діяльності історичної персоналії. У такий наочний спосіб дітям буде значно цікавіше та захопливіше вивчати біографію будь якої людини.

Проведення заняття у формі предметного вечора визначається, як можливість реалізації інтелектуального дозвілля вихованців, що стимулює розвиток їхнього світогляду, креативності й оригінальності, формування

особистої думки і бажання вдосконалювати свої знання. Цей тип роботи теж належить до масової та епізодичної роботи [59, с. 182–183]. Оскільки предметом нашого дослідження є історичні персоналії, то можна дати дітям завдання до предметного вечора створити стінгазету, присвячену відомому діячу науки чи культури, в якій коротко описати його біографічні дані, сфери та напрямки діяльності. Наприклад, якщо брати постать І. Мазепи, то дізнатися цікаві маловідомі факти його життя і дослідити його політичну, військову та культурно-освітню діяльність.

Зокрема, хорошим способом для глибшого вивчення й пізнання історичної особистості є метод проєктів, котрий спонукає до ширшого та більш детального аналізу персоналії. Використовуючи проєктну діяльність, в учнів формуються основні навчальні компетентності, важливі для успішного процесу здобування освіти (логічна, хронологічна, інформаційна), а також для подальшої соціалізації (мовленнєва, комунікативна, громадянська, аксіологічна) [65, с. 273–274].

У сучасності навички організації ефективної проєктної діяльності є ознакою професійності педагога, вміле опанування ним новітніх технологій в поєднанні з вихованням учнів. Існують деякі критерії для організації навчально-проєктної діяльності школярів:

1. Визначення певної проблеми, розв'язання котрої потребує знань, проведення дослідницької роботи, критичного аналізу та творчого пошуку (наприклад, реконструкція та критичний аналіз князя Володимира Великого, його вплив на формування української державності).

2. Теоретична, пізнавальна і практична цінність очікуваних результатів (наприклад, проведення позакласних заходів чи виступи на наукових конференціях).

3. Форми самостійної роботи учнів.

4. Побудова конкретної частини проєкту із визначенням результату кожного етапу почергово.

5. Застосування системи наукових засобів дослідження, за визначеною послідовністю [59, с. 184].

Також в позакласній роботі присутні такі форми роботи, як вікторини, конференції, гуртки, клуби, акції, факультативні заняття, які можна адаптувати під вивчення історичної постаті [59, с. 183]. Приміром, вікторина про Т. Шевченка, під назвою «Кобзареві струни».

Якщо говорити про гуртки, клуби за спільними інтересами чи факультативи, то обов'язково потрібно спланувати кількість зібрань цього товариства, формат проведення заняття, створити назву гуртка та вирішувати інші організаційні питання, за мірою їх надходження. Наприклад, можна проводити зібрання 1-2 рази на тиждень, а гурток/клуб назвати «Дослідницький курс: Світ історичних персоналій» чи «За лаштунками історії: життя видатних особистостей».

Підсумовуючи, можна зробити висновок, що позакласна форма роботи є дієвою альтернативою для вивчення історичних постатей, особливо тих, які розглядаються у шкільному курсі історії лише побіжно. Позашкільна діяльність не обмежується тематикою занять, їхнім часом і формою проведення, тому вона є ефективним інструментом у збагаченні знань, розширенні кругозору, а також розвитку вмінь, навичок і талантів здобувачів освіти. Як уже було зазначено, існує безліч різноманітних форм і методів дослідження історичних особистостей, які доцільно використовувати у позакласній роботі. Серед них: проєктна діяльність; застосування ІКТ для створення й проведення онлайн-ігор, тестувань, презентацій; екскурсії до музеїв або меморіальних будинків видатних постатей; настільні ігри. Присутні також і більш традиційні методи, як-от складання історичного портрета, прийом контрасту тощо. Спираючись на проведене дослідження, можна дійти висновку, що використання згаданих методів і прийомів позашкільної освіти у вивченні історичних постатей робить процес навчання значно цікавішим, динамічнішим і захопливішим для учнів.

РОЗДІЛ 4. ІНТЕЛЕКТУАЛЬНА ГРА «ІВАН КРИП'ЯКЕВИЧ – ПОПУЛЯРИЗАТОР ІСТОРИЧНИХ ЗНАНЬ»: ПРАКТИЧНИЙ ПІДХІД ДО ПОЗАКЛАСНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Сучасні наукові дослідження демонструють, що вивчення гуманітарно-суспільного напрямку в позакласній освіті має позитивний вплив на учнів і сприяє формуванню особистості підлітка [55, с. 3]. Передусім необхідно дати визначення поняттю позашкільної освіти. Згідно нормативно-правовим актом України, можна виділити таке тлумачення даного терміну: «позашкільна освіта - сукупність знань, умінь та навичок, що здобувають вихованці, учні і слухачі в закладах позашкільної освіти, інших суб'єктах освітньої діяльності за програмами позашкільної освіти» [2].

У рамках навчального процесу з історії ігри здавна відіграють почесну й незамінну роль. Сучасні педагоги намагаються йти в ногу з часом і застосовувати нові форми навчання для активізації когнітивних функцій учнів. У сьогоднішньому світі, де технології невпинно розвиваються, а діти вже з раннього віку оволодівають цифровими мережами, стає дедалі складніше втримати увагу школярів у межах традиційного уроку. Досить поширеною серед підлітків є думка: «Для чого запам'ятовувати всю цю інформацію – дати, факти, визначення – якщо на будь-яке запитання можна знайти в Інтернеті?». Саме тому застосування ігор стає невіддільною частиною навчального заняття й має на меті зацікавити учнів освітнім процесом та сформулювати певні компетентності [70, с. 1].

На перший план висувається питання ролі вихователя, який, оперуючи набутими професійними знаннями й уміннями, повинен уміти застосовувати їх у змінних умовах. Для ефективного використання ігрових методів навчання на позакласних гуртках гуманітарного спрямування вчитель має спланувати рольову поведінку у взаємодії з вихованцями. З однієї сторони, він скеровує учня в напрямку навчання, а з іншого – координує діяльність, сприяючи розвитку індивідуальності дитини. Адже «пізнавальна активність реалізується в пізнавальній діяльності учня» [55, с. 3].

Цього можна досягти завдяки впровадженню в навчальну діяльність інтелектуальних ігор. Інтелектуальна гра – це засіб, що дає змогу змагатися та перемагати, а також є джерелом мотивації до самовдосконалення. Досвід учителів свідчить: сучасні учні усвідомлюють, що для досягнення бажаного результату необхідно наполегливо працювати – глибше вивчати літературу, розвивати логічне мислення, розширювати багаж знань, удосконалювати вміння й навички [45, с. 190].

Першим хто ввів в обіг поняття «інтелектуальні ігри» був німецький психолог К. Гросс. Він виокремив в них особливе призначення, що характеризується певною розрядкою емоцій в житті людей, котрі виконують переважно фізичну роботу. А під час ігрової діяльності людина має можливість проявити свої інтелектуальні здібності та відчувати більше позитивних емоцій, котрих може бракувати в повсякденному житті [72, с. 18].

Застосування інтелектуальних ігор у навчанні передбачає поєднання двох видів соціальної взаємодії – співпраці та конкуренції. Ігри цього типу одночасно поєднують потребу в колективній діяльності заради спільної мети й необхідність досягти результату в умовах змагання.

У процесі навчання інтелектуальні ігри сприяють тому, що в дітей виникає прагнення здобути якомога більше нових знань, не зупинятися на досягнутому, а вдосконалювати його. Вони також розвивають уміння швидко сприймати й осмислювати інформацію, аналізувати її й самостійно робити висновки [57, с. 36].

Ігри в навчальному процесі виконують низку функцій, зокрема:

- мотиваційну – формує зацікавленість, стимулює бажання опанувати навчальний матеріал та, окрім цього, освоювати новий, шукати способи розв’язання проблем, що виникають у навчальному ігровому просторі, характеризуються розумовою напруженістю і супроводжуються радісними переживаннями;

- комунікативну – сприяє опануванню етикету спілкування і здійснюється через налагодження комунікації, координацію взаємин між людьми, утворення навичок самоконтролю над поведінкою;
- самореалізації – це одна з ключових функцій, яка допомагає реалізувати потенціал кожного гравця, продемонструвати свої вміння та знання, розкрити себе як особистість;
- розвивальну – сприяє розвитку пізнавальних властивостей, навичок і талантів;
- діагностичну – забезпечує визначення та одержання додаткової інформації;
- корекційну – впливає на виправлення окремих негативних рис характеру;
- розважальну – забезпечує комфортні умови та зручне середовище, що дозволить отримати приємні емоції від гри [64, с. 101].

Також виділяють загальні етапи розробки інтелектуальних ігор, з якими можна ознайомитись в дод. А [72, с. 19]. У навчально-методичних матеріалах наведено приклади інтелектуальних ігор, які можна використовувати на уроках та в позакласній роботі з історії: «Брейн-ринг», «Ерудит-квартет», «Що? Де? Коли?», «Своя гра» та «Інтелектуальна вікторина». Проте бракує досліджень, присвячених методиці організації таких заходів, етапам розробки запитань, а також їхній ролі у формуванні інтелектуальних здібностей, критичного мислення, уміння працювати в команді й створювати причинно-наслідкові зв'язки [70, с. 1].

Проаналізуймо детальніше вищеперераховані інтелектуальні ігри. Почнімо з гри «Що? Де? Коли?», ознайомившись із її правилами, адаптованими для позакласної роботи:

1. Гра може проводитись для однієї або кількох команд. Зазвичай команда налічується шість учасників.
2. Під час гри учасники письмово дають відповіді на запитання, яких, як правило, в одному раунді має бути не більше 18, і не менше 12. Кількість

раундів визначається в залежності від того скільки дітей бере участь у грі, від їхнього вікового діапазону та якості підготовки.

3. Гравці мають визначений час, за який вони повинні дати відповідь на запитання – це рівно 60 секунд. Відповідь не буде врахованою, якщо команда запізнилась.

4. Перемагає команда, яка дала правильну відповідь на більшу кількість запитань, ніж інша. Якщо число правильних відповідей однакове, то використовують показник складності заданих питань [68].

У межах позашкільної освіти пропонуємо інтелектуальну гру «Іван Крип'якевич як популяризатор історичних знань». Вона складається з двох турів. Перший присвячено життєвому шляху Івана Крип'якевича, другий — його внеску в історичну науку та педагогіку.

Наведемо приклади запитань. 1 тур:

1. Батько Крип'якевича, що був парохом походив з історико-етнографічного регіону, що розташований на лівобережжі Західного Бугу, проте місце, де розпочався життєвий шлях уже самого Івана Крип'якевича належить до іншого етнографічного регіону і носить левову символіку. Про яке місце йде мова? (Відповідь: м. Львів).

2. Місце, куди ще малий Іван приїжджав проводити свої безтурботні канікули, а вже у зрілому віці він разом з родиною застав там початок Першої Світової війни. Що це за місце? (Відповідь: село Кудерявці).

3. Ім'я науковця, що асоціюється з монументальною працею про Історію України. За життя його називали «некоронованим королем України», а тепер звуть «батьком української історичної науки». Ця людина відіграла визначну роль у житті Крип'якевича. Хто це був? (Відповідь: Михайло Грушевський).

4. Місто, де кожна вулиця – це ехо століть, місто каштанів та величі, проте для Крип'якевича воно стало тимчасовим місцем проживання у часи свавілля радянської влади. Що це було за місто? (Відповідь: Київ).

5. Задуми про цю справу найбільше хвилювало львівське студентство на початку XX століття. Ця ідея об'єднала та спровокувала студентів виходити на

демонстрації. Серед них був й Іван Крип'якевич, що свідчило про його рівень національної свідомості та активну громадянську позицію. Про що була ця ідея? (Відповідь: Створення Українського університету).

Запитання до 2 туру:

1. Місце, що посідає особливу роль в науковій спадщині вченого. Крип'якевич написав приблизно 35 робіт, присвячених йому. Основна причина цього полягає в збереженні історичної пам'яті його роду [29, с. 549]. Про яке місце йде мова? (Відповідь: Холмщина).

2. Український діяч, якому присвячена найбільша в світі кількість пам'ятників. Національний символ України. Найбільше відомий своїми поетичними творами та прозою. Та окрім цього значну частину свого життя ця людина присвятила художній діяльності, тому Крип'якевич старався у своїх працях розкрити цю сторону даної персоналії. Іван Петрович написав про нього 7 статей. Хто ця історична постать? (Відповідь: Т. Г. Шевченко).

3. Шевченко у вірші «Розрита могила» критикує його і вбачає в його діях зраду українського народу. На противагу цьому Іван Крип'якевич в шевченкові роковини видав статтю, в якій обґрунтовує позицію полководця та стає на її захист. Більше того, Крип'якевич зробив вагомий вклад в дослідження як цієї особистості, так і всього періоду його правління. Про яку постать йде мова? (Відповідь: Богдан Хмельницький).

4. Найпопулярніша наукова праця Крип'якевича, містила п'ять розділів і була кишенькового формату, оскільки розрахована на широке поширення серед народу. Вступна частина книжки починається такими словами: «Кожний українець повинен знати історію свого народу. Кожен повинен знати, як жили наші діди й прадіди, за що вони боролися, як добували собі ліпшу долю [42, с. 112]». Як називається ця праця? (Відповідь: «Мала історія України»).

5. Крип'якевич був очільником даної організації, в рамках якої, проводив активну просвітницьку діяльність, сприяв становленню нової української системи освіти та здійснив величезний вплив на розвиток

національної самосвідомості жителів холмського та волинського краю [32, с. 248]. Вкажіть назву організації. (Відповідь: «Бюро культурної помочи»).

Наступна інтелектуальна гра має назву «Брейн-ринг», її доречно проводити тоді, коли є необхідність організувати захоплююче шоу для спостерігачів. Тут головний акцент роблять на жвавий ритм гри та переживання й емоції, які вона викликає. У грі водночас приймають участь декілька команд і їхнє завдання полягає в тому, щоб якомога швидше відповісти на питання ведучого, які, на відміну від питань попередньої гри, є коротшими та простішими за формулюванням [69, с. 12].

У цій грі з'являється потреба у використанні спеціальних засобів для того, щоб визначити яка з команд першою знайшла відповідь на питання. Найкращим способом розв'язання цієї проблеми є певні технологічні пристрої з системою оповіщень. Якщо такого пристрою немає, можна придумати інший метод. До прикладу, керівники команд можуть сповіщати про готовність дати відповідь, плескаючи в долоні або стукнувши по столу.

Також є певна специфіка проведення гри. Варто завчасно зареєструвати всіх бажаючих приймати участь, щоб визначити скільки команд буде змагатися, що, в свою чергу, дозволить обрати найоптимальніший варіант проведення гри. Доступні чотири варіації проведення змагань з «Брейн-рингу» [69, с. 50]:

1. Олімпійська система. Команди поділяються на групи (по троє четверо осіб). До того ж команди, які отримали поразки в турнірі, покидають гру, а переможці повторно діляться на групи, і так аж до того поки не визначать остаточного чемпіона гри. Система вигідно відрізняється тим, що витрачається набагато менше часу і запитань. Проте в такій схемі є мінуси – і це недостатня кількість турнірів для команд, що зазнали поразки [67].

2. Кругова система. Кожна команда має позмагатися одна з одною. Як правило, кожен турнір проходить із закріпленою кількістю питань. Переможець одержує 2 бали, а якщо виходить нічия, то кожна команда отримує по 1 балу. Та з команд, що заробила максимальну кількість балів, після завершення усіх турнірів гри, оголошується чемпіоном. У ситуації, коли в команд вийшли

однакові бали, переможця обирають за додатковими критеріями. Плюси кругової системи в тому, що всі команди грають рівну кількість разів. Недоліки: вимагає багато часу та питань для гри.

3. Змішана система. Команди діляться на кілька груп і у кожній з них проводяться ігри за круговою системою. З них фіксована кількість команд продовжує гру в наступному етапі, де вони мають або ще раз розподілитись або далі змагатись за олімпійською системою. Описана схема гри є хорошою в тому плані, що забезпечує визначену кількість ігор кожній команді, проте заощаджує час та питання. До слова, саме за такою схемою проводяться Чемпіонати України з «Брейн-рингу».

4. «Драбинка». Найбільш вражаюча гра для глядачів, проте найменш затребувана. Гра розпочинається із змагання двох команд, в результаті яких слабша команда вибуває, а переможці продовжують змаг з наступною новою командою. У підсумку ті, хто перемогли в останньому поєдинку стають чемпіонами. Очевидно, що команди, які підключилися до гри пізніше, мають перевагу [69, с. 51].

У «Брейн-ринзі» педагог може краще прослідкувати за тим, як учні проявляють себе впродовж гри, за активністю учасників під час дискусії. В ході цієї гри вчитель також має можливість використовувати більше питань на ерудицію, які вимагають хорошого володіння матеріалом. Проте було б краще доповнювати їх цікавою інформацією, позаяк «Брейн-ринг» – це швидкість і запал [70, с. 13].

Змоделюємо декілька запитань для інтелектуальної гри «Брейн-ринг» за темою: «Іван Крип'якевич – популяризатор історичних знань» у позакласній діяльності. Оскільки ця гра складається з декількох турнірів, то має бути представлено декілька тематичних блоків із запитаннями, наприклад: 1) Становлення особистості Івана Крип'якевича та його біографія; 2) Наукова та педагогічна діяльність історика; 3) Цікаві та маловідомі факти про постать.

Запитання до турнірів:

1.1 Сім'я Крип'якевича відіграла важливу роль у формуванні його світогляду і активно займалася освітою Івана в дошкільному віці. З якого роду походив Іван Крип'якевич?

1.2 Як називається унікальне біографічне джерело про юнацтво й молоді роки Крип'якевича, що містить в собі думки й переживання самого історика?

2.1 Крип'якевич був керівником окремого гуртка, в студентському товаристві «Академічна громада». В рамках цього гуртка Іван Петрович почав проводити освітню роботу серед населення, з метою пробудити національну свідомість народу [22, с. 376]. Як називався цей гурток?

2.2 Якій історичній епосі Крип'якевич присвятив найбільше наукових праць?

3.1 У 1918 році Крип'якевич їздив до Києва для підтвердження прийому на місце професора в Кам'янець-Подільському університеті, проте так і не зміг обійняти цю посаду [71, с. 8]. Дайте відповідь, чому?

3.2 Окрім написання наукових праць, просвітницької та педагогічної діяльності, Крип'якевич займався книгознавством та дослідженням спеціальних книжкових знаків для позначення власності книги. Як називаються ці знаки?

За допомогою такої гри учні мають можливість розвинути комунікативну та мовленнєву компетентність. Це сприяє проведенню змістовної пошукової роботи та формуванню вмінь працювати в команді і нести колективну відповідальність [58, с. 64].

Також загальновідомою є інтелектуальна гра під назвою «Своя гра» і може використовуватись на позакласних заняттях з історії, як в інтерактивному, так і в звичайному форматі. Для педагога, що організовує цю гру, досить зручно оцінювати успіхи кожного учня і проводити належну перевірку знань. Окрім інтелектуального аспекту, ця гра також надає змогу вчителю проаналізувати емоційно-психологічний стан дитини, виявити та допомогти більш тривожним учням подолати це відчуття. Адже часто трапляються випадки, коли під час виконання письмових завдань у відбірковому турі гри, учасник показує

найкращий результат, а сідаючи за ігровий стіл, починає нервувати та плутатися. Проте цих учнів варто частіше залучати до подібних форм роботи, щоб вони подолали свій страх. І саме «Своя гра» може допомогти їм у формуванні впевненості, самовираженні та буде заохочувати їх до знань [70, с. 15–16].

Перед початком гри варто ознайомити учнів із правилами. За правильну відповідь гравець отримує номінал, а за помилкову – мінус номінал, тобто за одну тему можна одержати від –150 до +150. На противагу іншим іграм, у «Своїй грі» немає фальстарту, учасник гри має можливість натиснути кнопку, що сповіщає про готовність відповідати будь-коли.

Сама гра складається із декількох етапів:

1) відбірковий, проводиться у письмовому вигляді та складається з трьох тем. Після того, як здійснили підрахунок усіх результатів, обирається 16 найкращих, з яких формується 4 групи по четверо учасників. Особливість полягає у тому, що в кожній такій групі усі учасники з різними результатами, тобто від найбільшого до найменшого.

2) чотири чвертьфінали, котрі теж складаються з 3 тем і ті, хто переміг у кожному проходять до завершального етапу гри;

3) фінальна гра, в якій перемагає учасник, що отримав найбільшу кількість балів [70, с. 18].

Запитання для гри представлені у блоках, в кожному з яких їх є по 5. Завдання на однакову тематику зачитуються та оцінюються по мірі ускладнення запитань, тобто перше – 10 балів, друге – 20 балів і так далі [69, с. 13].

Таким чином, у позакласній діяльності ми можемо використати «Свою гру» на тему: «Історичні постаті України» і один із блоків буде під назвою «Іван Крип'якевич – популяризатор історичних знань». Приклади запитань:

10 б. Задля уникнення політичних переслідувань, І. Крип'якевич у деяких своїх працях використовував псевдонім. Який псевдонім він використовував?

Відповідь: Холмський Іван

20 б. Іван Крип'якевич народився у Львові, проте дитинство провів в іншому місці, де його батько мав парафію [5, с. 434]. Що це за місце?

Відповідь: село Великі Гнилиці.

30 б. В яку академічну організацію з дитинства мріяв потрапити Іван Крип'якевич?

Відповідь: Наукове Товариство ім. Шевченка

40 б. Які найвідоміші джерела особового походження про Крип'якевича ви можете назвати?

Відповідь: Гімназійний щоденник під назвою «Мої гадки» та «Спогади».

50 б. Як називались організація, що діяла в межах НТШ і влаштовувала наукові подорожі до Кракова, в які Грушевський посилав Крип'якевича в його студентські роки?

Відповідь: археографічна комісія.

Отож розглянувши інтелектуальну гру «Своя гра», можна заявити про те, що вона сприяє забезпеченню атмосфери, потрібної для реалізації особистісного розвитку, самопізнання і вдосконалення. А також розвиває творчість, когнітивні навички учня, його критичне мислення і навички здійснювати ефективну інформаційно-пошукову роботу [66, с. 155].

Перейдемо до наступної інтелектуальної гри під назвою «Ерудит-квартет», в якій система розподілу тем та розіграшу запитань є такою ж, як у попередній грі. Проте у цій грі учасники змагаються в складі команд, яких зазвичай має бути 4, як і гравців у всіх командах.

Гра поділена на три раунди, а кожен раунд складається із декількох тем і свою команду може представляти будь-який з гравців. Проте вони обираються так, щоб до кожного туру гри долучились 4 різні члени команд, таким чином, усі гравці зможуть взяти участь у грі.

Той, хто сидить за ігровим столом, не може ніяким чином комунікувати із членами своєї команди до завершення теми, по якій він відповідає. Якщо гравець порушив цей принцип, то команда отримує застереження, а в разі

жорсткішого або повторного порушення, можливі два варіанти: відповідь команди не зараховується або ж знімається така кількість балів, яку вони повинні були б отримати за подане питання.

Дамо характеристику трьом етапам, з яких складається інтелектуальна гра «Ерудит-квартет»:

- «Відкритий раунд». Безпосередньо перед стартом ведучий гри проголошує усі 4 теми і впродовж 60 секунд команда повинна вибрати представників до кожної з тем.

- «Напівтемний» або ж «Напіввідкритий» раунд. На цей раз організатор гри має виголошувати тему уже перед самим її початком. Команда має лише 20 секунд на те, щоб обрати гравця.

- І останній «Темний» або «Закритий» раунд, в якому команда спочатку визначає в якій послідовності її учасники відповідатимуть. Час, який їм на це виділений, знову ж таки, 60 секунд. Та уже після цього модератор гри має право оголошувати теми перед стартом кожного раунду.

У випадку, якщо команда складається з менш, ніж 4 осіб, вона має право відгравати стільки тем, скільки є учасників гри в її групі. А за пропущені теми вони не одержують ніяких балів. Підсумком є загальна кількість балів, яку здобули учасники за цілу гру. А розрахунок отриманих очок за тему здійснюється відповідно до правил «Своєї гри». Фінальними переможцями гри є та команда, котра здобула найбільшу кількість балів [69, с. 159]. Перевагами цієї гри є залученість усіх учнів до навчально-ігрового процесу, розвиток вміння швидко та логічно мислити і працювати в колективі.

Перейдемо до не менш цікавої та інтерактивної форми гри – «Інтелектуальна вікторина», котра складається з п'ятих різноманітних конкурсів, до яких педагог теж повинен підготуватись завчасно [70, с. 19]. Першим із них є «Ерудит-лото», механізм цієї гри був застосований у популярній українській телевізійній програмі під назвою «Перший мільйон». Суть полягає в тому, щоб обрати правильну відповідь на задане питання з чотирьох представлених варіантів [69, с. 12].

Наприклад: Хто був тією людиною, чиї праці склали велике враження на Івана Крип'якевича в його юнацькі роки і стали прикладом для наслідування?

- А) Володимир Антонович
- Б) Микола Костомаров
- В) Михайло Грушевський
- Г) Наталія Полонська-Василенко

Завдання подібного типу дають можливість учителеві визначити поточні знання учнів. А також це хороший засіб для додаткової підготовки старшокласників до НМТ, який проводиться в тестовому режимі [70, с. 20].

Наступним конкурсом в «Інтелектуальній вікторині» є гра «Вірю – не вірю», зміст якої, полягає у визначенні правильного та неправильного твердження. У цій грі вчитель може використовувати наполовину правильний вислів задля того, щоб перевірити пильність учнів, а також змусити їх критично оцінювати факти. Наприклад, можна навести таке наполовину вірне твердження: І. Крип'якевич народився і провів своє дитинство у селі Гнилиці, де його батько був місцевим парохом.

Третім завданням є фото-конкурс. Застосовуючи його в грі тематика, якої стосується особистості І. Крип'якевича, можна навести приклади фотознімків вченого та історичних постатей його доби. А завдання учнів заключається в тому, щоб правильно їх назвати. Четвертим завданням для учнів буде розгадати кросворд або можна дати завдання самому скласти його, це дасть змогу вихованцям розкрити свої навички роботи з джерелами. І на завершення гри пропонується конкурс на знання цитат (наприклад з оповідань І. Крип'якевича) [70, с. 21-22]: «Хоч ворожа сила велика, ми не вступимося перед ними, — покладемо перед ними мертві трупи, застелимо дорогу могилами. Мусимо добути давню свободу, яку мали батьки наші... [9]». Або можна навести цитати, що описують різних історичних постатей і учні повинні правильно з'єднати ініціали персоналії з її характеристикою.

Після підведення підсумків та оголошення переможців, необхідно провести невеличку рефлексію. Тобто обговорити та проаналізувати всі

негативні та позитивні моменти вікторини. Така практика дозволяє дітям поділитись своїми емоціями та враженнями від проведеної гри, а також допоможе учням знайти відповіді на складні запитання, з якими у них виникали труднощі [70, с. 23]. Отже, завдяки «Інтелектуальній вікторині», учні вчаться правильно шукати, структурувати та ідентифікувати джерела, ввічливо та толерантно комунікувати зі своїми колегами під час гри, критично мислити, а також правильно розподіляти обов'язки, що, в свою чергу, розвиває в них відповідальність [70, с. 19].

Провівши аналіз представлених інтелектуальних ігор, можна виокремити спільну рису, розвитку якої вони сприяють – і це критичне мислення. Пошук правильного виконання завдання чи відповіді на запитання, що обмежується часом, спонукає учнів активно включатися в навчально-ігровий процес. А це так само слугує покращувальним фактором в розвитку вмінь ефективної роботи з джерелами та обробкою інформації. А ігровий елемент робить цей процес більш приємним та захоплюючим [63, с. 413].

Український педагог В. Сухомлинський теж стверджував, що навчання не має жодної виховної цінності без встановлення конкретних досягнень учня. Адже задоволення від навчального процесу отримується завдяки почуттю радості від здобутих результатів, а також обумовлюється реалізацією однієї з основних потреб людства в розумовій діяльності. А як ми уже знаємо дані функції та запити можна задовольнити за допомогою інтелектуальних ігор [50, с. 51].

Таким чином, можна зробити висновок, що інтелектуальні ігри є чудовим засобом навчально-ігрової діяльності учня. Унаслідок запровадження подібної методики у навчання формується цілий комплекс ключових компетентностей, адже інтелектуальні ігри передбачають використання критичного мислення, творчості, креативності, кмітливості та, звичайно ж, інтелектуальних здібностей. Головною та особливою перевагою інтелектуальних ігор є можливість навчитися діяти в умовах непередбачуваності та свободи прийняття рішень. Поєднання інтерактивної

інтелектуальної гри й науковості в сукупності з творчістю ґрунтується на присутності в цьому процесі свободи уяви. А наявність таких перспектив дає змогу реалізувати повний спектр можливостей учнів: створення нових ідей, пошук та аналіз джерел, розуміння причинно-наслідкових зв'язків, уміння працювати в колективі тощо. Усі ці елементи формують в учнях якості, необхідні для соціалізації в суспільстві [61, с. 178].

У цьому розділі було описано найпоширеніші інтелектуальні ігри, які можна використовувати в позакласній роботі під час вивчення історичної постаті Івана Крип'якевича. Серед них: «Що? Де? Коли?», «Брейн-ринг», «Своя гра», «Ерудит-квартет» та «Інтелектуальна вікторина».

ВИСНОВКИ

Результати дослідження знайшли своє відображення у висновках в контексті визначених у роботі мети і завдань:

1. Проаналізовано дитинство та гімназійні роки І. Крип'якевича, починаючи з 1891 р. Дитячі роки він провів у Львівській та частково у Тернопільській областях, а навчання розпочав ще до того, як пішов до школи. Впродовж здобуття освіти в гімназії Іван почав вести свій щоденник під назвою «Мої гадки», який тепер стає у нагоді під час вивчення його постаті. Можна помітити, що розвиток національної самосвідомості, патріотизму, зацікавлення українською та всесвітньою історією розпочалось ще з гімназійних років І. Крип'якевича. Саме тому своє перше звернення до М. Грушевського, І. Крип'якевич наважився написати також в шкільному віці.

2. Проведено дослідження студентських років І. Крип'якевича (1904-1909 рр.), протягом яких найактивніше відбувався процес становлення його особистості та формування національної самоідентифікації. Цей період характеризувався активною участю діяча у студентському самоврядуванні та в житті університету. Серед основних напрямків його діяльності було членство в таких організаціях, як: НТШ, «Академічна громада», Український студентський союз. Також однією з головних подій того часу, було знайомство І. Крип'якевича зі своїм майбутнім наставником М. Грушевським та його товаришем І. Франком.

3. Проаналізовано роль та значення І. Крип'якевича в розвитку й збагаченні науково-історичної спадщини України. Науковці по-різному класифікують етапи діяльності історика, враховуючи усі чинники, котрі могли повпливати на написання та публікацію його робіт. Проте, незважаючи на це, можна виділити основні теми, яким І. Крип'якевич приділив найбільшу увагу в своїх працях: період козаччини, а саме правління Б. Хмельницького та глибокий аналіз його постаті; Галицько-Волинську добу; дослідив княжий город Галич та Холмський край, а також видав чималу низку публікацій,

присвячену Т. Шевченку. Окрім цього проводив роботу у сферах археографії, просопографії та сфрагістики.

4. Проведено дослідження педагогічної діяльності І. Крип'якевича, яка починається ще з роботи у школах Рогатина та Львова, де, окрім цікавих інтерактивних занять зі своїми учнями, заснував історичний кружок. Дітяч був активним членом Українського педагогічного товариства, в рамках якого проводив підготовку молодих педагогів історії. Також входив до Союзу визволення України, де було створено «Бюро культурної помочи», яке він очолив. За допомогою цієї організації вчений міг проводити просвітницьку діяльність на території Волинського й Холмського краю, брати участь у розробці нової українською системи освіти та покращував шкільництво на теренах рідної Галичини. До того ж І. Крип'якевич займався створенням і поширенням підручників з історії України та Всесвітньої історії.

5. Проведено аналіз методів та прийомів дослідження історичних персоналій в межах позакласної діяльності. Також визначено цілі позашкільної освіти й методичні рекомендації щодо вивчення історичних постатей. Серед позакласних заходів, які можна використовувати в цій справі, спочатку можна виділити такі методи: «словесний портрет», «прийом контрастів», дискусія, дебати, складання історичного або політичного портрету постаті, гра «Хто я?», «Аукціон історичних постатей». А також метод проєктів, що сприяє проведенню глибокого дослідження інформаційних джерел щодо обраної теми, задля створення вдалої розробки проєкту та гідного його представлення перед глядачами.

В умовах сучасного світу велику роль відводять інформаційно-комунікаційним технологіям, тому в навчальному процесі без них нікуди. Для ефективного вивчення історичних персоналій, можна застосовувати такі форми ІКТ, як: сайти для створення різноманітних тестувань і вікторин – Kahoot, Quizziz, Quizlet, PuzzleIt, LearningApp; платформи для створення презентацій – PowerPoint, Prezi, Canva; онлайн-гра «Шпигун».

Також пізнавальними та більш інтерактивними формами роботи будуть: вікторини, конференції, гуртки, клуби, акції, факультативні заняття, екскурсії і предметні вечори (в нашому випадку, вечори присвячені історичній постаті). Таким чином, застосовуючи описані форми роботи, дослідження історичної особистості може стати значно цікавішим та привабливішим.

6. Проведено дослідження різновидів інтелектуальних ігор, аналіз етапів підготовки до кожної з ігор та визначення встановлених правил гри. Окреслено модель поведінки вчителя під час проведення подібних інтерактивів, визначено функції інтелектуальних ігор в навчально-освітньому процесі. Для вивчення історичної постаті в позакласній діяльності запропоновано такі види інтелектуальних ігор: «Брейн-ринг», «Ерудит-квартет», «Що? Де? Коли?», «Своя гра» та «Інтелектуальна вікторина». Досліджено різні доступні варіації ігор та описано кожен раунд/турнір, з яких складаються усі ці ігри. Також були створені розробки запитань для них, пов'язані з темою дипломної роботи, які можна застосувати при вивченні історичної персоналії Івана Крип'якевича.

Окрім цього проаналізовано вплив інтелектуальних ігор на формування основних компетентностей учнів, розвиток критичного мислення, уяви, навичок роботи з джерелами, командної роботи, вміння встановлювати причинно-наслідкові зв'язки та сприяє проявленню розумових здібностей і розвитку емоційного інтелекту підлітків.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

I. Нормативно-правові документи

1. Про деякі питання державних стандартів повної загальної середньої освіти: Постанова Кабінету Міністрів України від 30 вересня 2020 р. № 898. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-deyaki-pitannya-derzhavnih-standativ-povnoyi-zagalnoyi-serednoyi-osviti-i300920-898> (дата звернення: 25.04.2025)
2. Про позашкільну освіту: Закон України від 22.06.2000 р. № 1841-III. Дата оновлення: 15.11.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1841-14#Text> (дата звернення: 27.04.2025)
3. Про освіту: Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII. Дата оновлення: 02.05.2025. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення: 22.04.2025)

II. Опубліковані документи і матеріали

4. Велика історія України / до 1923 р. опрац. І. Крип'якевич і ред. М. Голубець, до 1948 р. допов. Д. Дорошенко, праісторію України допов. Я. Пастернак. [Вид. 2-ге]. Львів–Вінніпег: Вид. Іван Тиктор, 1948. XXIII, 967 с.
5. Гімназійний щоденник Івана Крип'якевича 1903 – 1904 рр. / І. Заболотна, *Український археографічний щорічник*. 2007. Вип. 12. С. 433–488. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/handle/123456789/15538> (дата звернення: 18.12.2024)
6. Історія української культури. І. Крип'якевич, В. Радзикевич, М. Голубець [та ін.]; під заг. ред. І. Крип'якевича. Львів: Вид. Івана Тиктора, 1937. 718 с.
7. Крип'якевич І. Богдан Хмельницький і Москва. *Український історик*. 1969. № 1–3. С. 23–37.
8. Крип'якевич І. Мала історія України. Дрежзі Сіті: з друкарні «Свободи», 1924. 30 с.
9. Крип'якевич І. Малі козаки. *УкрЛіб*. Бібліотека української літератури (Сайт). URL: <https://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=5876> (дата звернення: 05.05.2025)

10. Крип'якевич І. Огляд історії України: Repetitorium для вищих клас середніх шкіл та вчительських курсів. Іван Крип'якевич. Київ; Львів: Вернигора, 1919. 90 с.

11. Спогади Івана Крип'якевича (1904-1911) / І. Заболотна. *Український археографічний щорічник*. 2010. Вип. 15. С. 476–497. URI: <http://dspace.nbuv.gov.ua/handle/123456789/40925> (дата звернення: 10.01.2025)

III. Мемуари та спогади

12. Крип'якевич-Лукомська Л. Л. Мій батько Лев Крип'якевич. *Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність*. 2016. Вип. 28. С. 343–345. URL: <http://jnas.nbuv.gov.ua/article/UJRN-0000792665> (дата звернення: 15.01.2025)

13. Крип'якевич-Лукомська Л. Л. Іван Крип'якевич – мій стрийко (дядько) в родинних і в моїх споминах. *Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність*. 2016. Вип. 28. С. 346–352. URL: <http://jnas.nbuv.gov.ua/article/UJRN-0000792666> (дата звернення: 15.12.2024)

14. Крип'якевич-Цегельська Л. А. Чоловіки роду Крип'якевичів. *Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність*. 2016. Вип. 28. С. 332–336. URL: <http://jnas.nbuv.gov.ua/article/UJRN-0000792659> (дата звернення: 27.12.2024)

IV. Монографії і статті

15. Гаврилюк Ю. І. Іван Крип'якевич. Холмський. *Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність*. 2016. Вип. 28. С. 559–562. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Uks_2016_28_67 (дата звернення: 15.04.2025)

16. Гордієнко Д. Рецензія: «Від Богдана до Івана». Іван Крип'якевич. *Українська козацька держава і її творець Богдан Хмельницький* / упорядн. Іван Сварник. Львів: Апріорі, 2021. 248 с. *Сіверянський літопис*. 2022. № 4. С. 135–138. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/sl_2022_4_17 (дата звернення: 05.03.2025)

17. Заболотна І. І. Крип'якевич – учень, співробітник, послідовник М. Грушевського. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Історія.* 2007. Вип. 91–93. С. 12–16. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKNU_Ist_2007_91-93_4 (дата звернення: 12.03.2025)
18. Заболотна І. М. Історіографія вивчення життя та наукової спадщини І. П. Крип'якевича (станом на 2009 р.). *Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність.* 2016. Вип. 28. С. 454–467. URL: <http://jnas.nbuv.gov.ua/article/UJRN-0000792681> (дата звернення: 10.02.2025)
19. Заболотна І. М. Нове до формування світогляду І. П. Крип'якевича (за матеріалами його гімназійного щоденника та спогадів). *Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність.* 2016. Вип. 28. С. 368–371. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Uks_2016_28_43 (дата звернення: 01.02.2025)
20. Заболотна І. М. Початок співпраці І. П. Крип'якевича з М. С. Грушевським. *Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність.* 2016. Вип. 28. С. 395–398. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Uks_2016_28_47 (дата звернення: 16.02.2025)
21. Заболотна І. М. Джерелознавчі студії Івана Крип'якевича. *Україна ХХ століття: культура, ідеологія, політика.* 2015. Вип. 20. С. 326–338. URL: http://resource.history.org.ua/publ/Uxxs_2015_20_29 (дата звернення: 21.02.2025)
22. Клименко Н. П. Іван Крип'якевич і товариство «Академічна громада». *Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність.* 2016. Вип. 28. С. 372–385. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Uks_2016_28_44 (дата звернення: 22.01.2025)
23. Клименко Н. П. З досвіду педагогічної діяльності Івана Крип'якевича в поширенні знань про Україну й українство. *Збірник наукових праць Національного науково-дослідного інституту українознавства та всесвітньої історії.* Київ: ННДІУВІ, 2008. Т. XXIV. С. 92–106. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Klymenko_Ninel/Z_dosvidu_pedagogichnoi_diialnosti_Ivana_Kryp'iakevycha_v_poshyrenni_znan_pro_Ukrainu_i_ukrainstvo.pdf (дата звернення: 26.01.2025)

24. Клименко Н. П. Іван Крип'якевич як автор підручників та посібників з історії. *Український історичний журнал*. 2011. № 6. С. 191–208. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/UIJ_2011_6_13 (дата звернення: 30.01.2025)
25. Клименко Н. П. Іван Крип'якевич як особистість і науковець (за новими джерелами). *Український історичний журнал*. 2012. № 6. С. 96–110. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/UIJ_2012_6_8 (дата звернення: 12.12.2024)
26. Клименко Н. П. Іван Крип'якевич: сторінки просвітницької діяльності (1904–1914 pp.). *Сумська старовина*. 2007. №23. С. 130–143. URL: https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/8971/1/N_Klimenko_SS_23_IPPO.pdf (дата звернення: 03.02.2025)
27. Клименко Н.П. Штрихи до педагогічної діяльності академіка І.П. Крип'якевича. *Український історичний журнал*. 2008. № 2. С. 64–75. URL: https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/8970/1/N_Klimenko_UIJ_2_IPPO.pdf (дата звернення: 07.02.2025)
28. Крип'якевич Р. Михайло Грушевський та Іван Крип'якевич (за матеріалами неопублікованого листування й мемуарів). *Український історик*. 1991. Ч. 1–2 (108–109): У 125-річчя народження Михайла Грушевського (1866–1991); століття поселення українців у Канаді (1891–1991). С. 24–36. URL: <http://hrushevsky.history.org.ua/item/0013185> (дата звернення: 14.02.2025)
29. Крип'якевич Р. Холмщина у спадщині Івана Крип'якевича. *Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність*. 2016. Вип. 28. С. 549–558. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Uks_2016_28_66 (дата звернення: 27.03.2025)
30. Левдер А. До проблеми періодизації науково-педагогічної діяльності І. П. Крип'якевича. *Проблеми дидактики історії*. 2015. Вип. 6. С. 28–36. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Prdist_2015_6_6 (дата звернення: 22.03.2025)
31. Левдер А. І. Дидактична концепція підручника І. П. Крип'якевича "Коротка історія України". *Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти*. 2012. Вип. 5. С. 125–129. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ozfm_2012_5_29 (дата звернення: 11.04.2025)

32. Левдер А. І. І. П. Крип'якевич – організатор української освіти в роки Першої світової війни. *Національна та історична пам'ять*. 2013. Вип. 6. С. 239–250. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ntip_2013_6_25 (дата звернення: 04.03.2025)

33. Левдер А. І. Історія української освіти та школи як один із напрямів наукових досліджень І. П. Крип'якевича. *Наукові записки [Ніжинського державного університету ім. Миколи Гоголя]*. Сер.: Психолого-педагогічні науки. 2012. № 3. С. 198–201. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzspp_2012_3_52 (дата звернення: 08.03.2025)

34. Левдер А. І. «Оповідання з історії України» І. П. Крип'якевича як зразок нового покоління навчальної літератури початку ХХ століття. *Проблеми сучасної педагогічної освіти. Педагогіка і психологія*. 2013. Вип. 40 (1). С. 268–272. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/pspo_2013_40\(1\)_48](http://nbuv.gov.ua/UJRN/pspo_2013_40(1)_48) (дата звернення: 02.04.2025)

35. Литвин М. Р., Литвин Т. С. Іван Крип'якевич як історик, бібліофіл, громадсько-політичний діяч. *Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність*. 2016. Вип. 28. С. 527–534. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Uks_2016_28_62 (дата звернення: 19.12.2024)

36. Литвин М. Р., Литвин Т. О. Іван Крип'якевич у науці, політиці, повсякденні. *Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність*. 2022. Вип. 36. С. 160–179. URL: <http://jnas.nbuv.gov.ua/article/UJRN-0001393209> (дата звернення: 08.04.2025)

37. Литвин Т. С. Окремі матеріали про Івана Франка в архіві Івана Крип'якевича. *Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність*. 2016. Вип. 28. С. 535–539. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Uks_2016_28_63 (дата звернення: 10.04.2025)

38. Литвин Т., Литвин М. Іван Крип'якевич як історик-просвітянин. *Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність*. 2010. Вип. 19. С. 436–444. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Uks_2010_19_60 (дата звернення: 17.04.2025)

39. Мороз І. М. Археографічна діяльність І. П. Крип'якевича. *Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність*. 2016. Вип. 28. С. 399–431. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Uks_2016_28_48 (дата звернення: 01.04.2025)
40. Мудра Н. П. Кудерявці в житті академіка Івана Крип'якевича і його родини. *Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність*. 2016. Вип. 28. С. 326–331. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Uks_2016_28_32 (дата звернення: 07.12.2024)
41. Патер І. Г. Іван Крип'якевич і наддніпрянська політична еміграція: взаємини і співпраця (1910-ті – 1930-ті рр.). *Новітня доба*. 2020. Вип. 8. С. 150–177. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/novdob_2020_8_11 (дата звернення: 18.03.2025)
42. Савшак Т. М. Навчальні підручники з історії для українських середніх шкіл галичини середини XIX – поч. XX ст. *Педагогічна освіта: теорія і практика*. 2014. Вип. 16. С. 108–114. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znppo_2014_16_20 (дата звернення: 12.04.2025)
43. Стеблій Ф. І. Шевченкіана Івана Крип'якевича. *Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність*. 2016. Вип. 28. С. 496–502. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Uks_2016_28_56 (дата звернення: 24.04.2025)
44. Тельвак В. В. Грушевськіана Івана Крип'якевича (до 1939 року). *Україна-Польща: історична спадщина і суспільна свідомість*. 2014. Вип. 7. С. 185–194. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ukrpol_2014_7_15 (дата звернення: 20.04.2025)
45. Чиж С. Г. Інтелектуальна гра як засіб мотивації старшокласників до вивчення англійської мови. *Науковий вісник Ізмаїльського державного гуманітарного університету: збірник наукових праць. Серія «Педагогічні науки»*. 2015. Вип. 33. С. 190–193. URL: <http://dspace.idgu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/217/1/42.pdf> (дата звернення: 23.05.2025)

V. Навчальні програми і підручники

46. Власов В., Данилевська О., Ващук В. «Історія України» 8 клас, 2025. 256 с.
47. Кульчицький С. В., Лебедева Ю. Г. «Історія України» 10 клас, 2010. 153 с.
48. Турченко Ф. Г. «Історія України» 10 клас, 2010. 302 с.

VI. Навчально-методичні матеріали

49. Биковська О. В. Позашкільна освіта: теоретико-методичні аспекти. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школі* : зб. наук. пр. / редкол.: Т.І. Сущенко (голов. ред.) та ін. Запоріжжя. 2009. Вип. 2. С. 34–37. URL: <http://www.pedagogy-journal.kpu.zp.ua/archive/2009/2/9.pdf> (дата звернення: 04.05.2025)
50. Бондар С. П. Процес формування ключових компетентностей учнів. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова* / за ред. проф. В. Д. Сиротюка. Київ, 2012. Вип. 32 (Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи). С. 44–52. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/714536> (дата звернення: 20.05.2025)
51. Камбалова Я. М. Методичні аспекти формування знань про історичну особистість в учнів загальноосвітньої школи: (на прикладі теми «Кирило-Мефодіївське товариство»). *Історія в школі*. 2016. №11–12. С. 5–8. URL: <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/13006> (дата звернення: 13.05.2025)
52. Ковалишина С. Гра-драматизація як форма позакласної роботи з англійської мови. *Рідна школа*. 2014. № 10. С. 64–68. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/rsh_2014_10_17 (дата звернення: 28.04.2025)
53. Коляда І. А., Камбалова Я. М. Формування у здобувачів освіти уявлень про гетьмана Павла Скоропадського на уроках історії України: традиції та інновації. *Педагогічна Академія: наукові записки*. 2025. № 14. 2025. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.14921325> (дата звернення: 16.04.2025)
54. Коляда І., Хомич Р. Методика формування уявлень про історичного діяча при вивченні історії України в 11 класі (на прикладі Валерія Лобановського).

Теорія та методика навчання суспільних дисциплін: науково-педагогічний журнал / за заг. ред. О. В. Михайличенко. Суми: СумДУ імені А. С. Макаренка, 2020. № 1(8). С. 127–132. URL: <https://repository.sspu.edu.ua/handle/123456789/12697> (дата звернення: 11.05.2025)

55. Носова Т. В. Можливості застосування навчальних ігрових технологій у гуртках гуманітарного напрямку позашкільної освіти. *Академічні візії*. 2023. Вип. 26. URL: <https://www.academy-vision.org/index.php/av/article/view/916> (дата звернення: 06.05.2025)

56. Ребенок В. Позакласна робота з історії: особливості і форми. *Теорія та методика навчання суспільних дисциплін : науково-педагогічний журнал* / за заг. ред. О. В. Михайличенко. Суми: СумДУ імені А. С. Макаренка, 2021. № 1(9). С. 86–88. URL: <https://repository.sspu.edu.ua/items/394dffe6-91f1-4f2b-8a51-82e477dc7acf> (дата звернення: 14.04.2025)

57. Сарнавський М. О. Інтелектуальні ігри як засіб формування особистості підлітка. *Проблеми реформування педагогічної науки та освіти*. Матеріали науково-практичної конференції (м. Ужгород, 15-16 лютого 2019 р.). Херсон: Видавництво «Молодий вчений», 2019. С. 35–37. URL: <http://molodyvcheny.in.ua/files/conf/ped/34feb2019/12.pdf> (дата звернення: 30.04.2025)

58. Сергієнко Г. Формування національної свідомості учнів в умовах сучасної гімназії. *Рідна школа*. 2014. № 6. С. 62–66. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/rsh_2014_6_15 (дата звернення: 02.05.2025)

59. Фруктова Я. С. Сучасні форми позакласної роботи з учнями. *Збірник наукових праць. «Педагогічні науки»*. Херсон, 2006. № 43. С. 181–186. URL: <https://ps.journal.kspu.edu/index.php/ps/article/view/1070/962> (дата звернення: 17.05.2025)

VII. Матеріали конференцій

60. Клименко Н. П. Иван Крип'якевич в молодіжному русі Галичини. *Знаки питання в історії України: особа і суспільство в історико-культурному просторі*: збірник матеріалів IV Міжнародної наукової конференції (Ніжин,

2009) / Упоряд. О. Г. Самойленко ; Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя. Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2009. С. 49–67. URL: <https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/3079> (дата звернення: 16.12.2024)

61. Кудрук А. Інтелектуальні ігри в розвитку професійно-аналітичної розумової діяльності студента. *Дидакал : часопис : зб. матер. Міжнар. наук.-практ. конф. «Європейський вектор розвитку вищої освіти України»*, 14–15 листоп. 2023 р. / Кафедра загальної педагогіки та андрагогіки ПНПУ імені В. Г. Короленка. Полтава, 2023. № 24. С. 176–179. URL: <http://dspace.pnpu.edu.ua/handle/123456789/25602> (дата звернення: 23.05.2025)

62. Кучеренко А. А. Методичні особливості висвітлення історичних постатей на уроці історії. *Сучасні аспекти модернізації науки: стан, проблеми, тенденції розвитку*: матеріали XLII-ої Міжнародної науково-практичної конференції / за ред. І. В. Жукової, Є. О. Романенка. м. Мілан (Італія): ВАДНД, 07 березня 2024 р. С. 145–147.

63. Полякова К. О. Особливості формування мислення молодших школярів. *Психологічні засади збереження ментального здоров'я учасників освітнього процесу : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф.*, м. Вінниця, 8-9 жовтня 2024 р. / за наук. ред. Томчук М. І. С. 410–420. URL: <https://docs.academia.vn.ua/handle/123456789/1712> (дата звернення: 07.05.2025)

64. Попов В. Д. Інтелектуальні ігри як засіб діяльнісного підходу до навчання географії в Новій українській школі. *ШОСТА МІЖНАРОДНА КОНФЕРЕНЦІЯ МОЛОДИХ УЧЕНИХ «ХАРКІВСЬКИЙ ПРИРОДНИЧИЙ ФОРУМ»*. (18-19 травня 2023 р.), збірник тез. Харків: ХНПУ імені Г. С. Сковороди, 2023. С. 100–103. URL: <https://dspace.hnpu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/909ba3b5-ca28-4195-9abc-4892d466753c/content#page=100> (дата звернення: 18.05.2025)

65. Попович Л. Методика вивчення історичних постатей у загальноосвітніх навчальних закладах. *Історико-краєзнавча діяльність у закладах освіти в умовах Нової української школи*. Збірник тез доповідей учасників Всеукраїнської науково-практичної конференції, м. Івано-Франківськ,

18 травня 2023 р. / за наук. ред. М. Ю. Косила і А. З. Королька. Івано-Франківськ: Симфонія Форте, 2023. С. 266–272. URL: <https://kiu.pnu.edu.ua/wp-content/uploads/sites/56/2024/03/materialy-zbirnyka-konferentsii-istoryko-kraieznavcha-diialnist-u-zakladakh-osvity-v-umovakh-nush.-m.-ivano-frankivsk.-18.05.2023-r.-maket-1.pdf> (дата звернення: 10.05.2025)

66. Стефюк К. М. Соціальне виховання молодших школярів засобами інтелектуальних ігор у ЗНЗ. *Актуальні проблеми досліджень у галузі соціальної педагогіки і соціальної роботи: матеріали студентської науково-практичної конференції 17 травня 2018 року* / за ред. М.П. Васильєвої. Харків: ХНПУ імені Г.С. Сковороди, 2018. С. 154–155. URL: <https://dspace.hnpu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/1b5e586e-b3dd-4c73-9634-67a0a013de10/content#page=154> (дата звернення: 07.04.2025)

VIII. Енциклопедичні і довідкові матеріали

67. Бучинська Н. Брейн-ринг – інтелектуальна гра, мотивація для самоосвіти. *ВСП Івано-Франківський фаховий коледж ресторанного сервісу і туризму*. 2023. 8 листопада. URL: <https://rst.if.ua/2023/11/08/brejn-ryng-intelektualna-gra-motyvatsiya-dlya-samoosvity/> (дата звернення: 09.05.2025)

68. Інтелектуальні ігри. *Вчитель.info*. 2012. 26 грудня. URL: <https://web.archive.org/web/20180616231325/http://vchytel.info/intelektualni-ihry/> (дата звернення: 15.05.2025)

69. Лещак Т. Організація інтелектуального дозвілля школярів: Навчально-методичний посібник на допомогу педагогові-організатору. Львів. Компанія «Манускрипт». 2016. 162 с. URL: <https://pedagogy.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2023/11/Intelektualne-dozvillia-shkoliariv.pdf> (дата звернення: 19.05.2025)

70. Потапова Г. А. «Методика використання інтелектуальних ігор «Що? Де? Коли?», «Брейн-ринг», «Своя гра» та ігор-вікторин на уроках історії і позакласній роботі. *Урок.Освіта.UA*. 2020 3 листопада. URL: https://urok.osvita.ua/materials/history_world/77284/ (дата звернення: 21.05.2025)

IX. Автореферати дисертацій і дисертації, кваліфікаційні роботи

71. Кондрач, Я. С. «Військово-історичні дослідження Івана Крип'якевича (1886–1967)»: дис. канд. іст. наук за спец. 20.02.22 – військова історія. Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України Львів, 2007. URL: https://chtyvo.org.ua/authors/Kondrach_Yaroslav/Viiskovo-istorychni_doslidzhennia_Ivana_Krypiakevycha_1886-1967/ (дата звернення: 02.05.2025)

72. Рудинець Н. М. Розвиток креативного мислення учнів засобами інтелектуальних ігор на уроках економіки: робота на здобуття кваліфікаційного ступеня магістра: спец. 014.07 Середня освіта (Географія) / наук. кер. В. І. Поручинський; Волинський національний університет імені Лесі Українки. Луцьк, 2024. 58 с. URL: <https://evnuir.vnu.edu.ua/handle/123456789/27180> (дата звернення: 01.05.2025)

73. Соколюк Р. О. Історичний портрет Юліана Бачинського: методи навчання в закладах вищої освіти»: робота на здобуття кваліфікаційного ступеня магістра : спец. 014 Середня освіта (Історія та громадянська освіта) / наук. кер. С. М. Степанюк; Волинський національний університет імені Лесі Українки. Луцьк, 2022. 103 с. URL: <https://evnuir.vnu.edu.ua/handle/123456789/26728> (дата звернення: 03.05.2025)

74. Швець, В. В. Військово-адміністративна та наукова діяльність генерала М. О. Домонтовича»: дис. канд. іст. наук за спец. 07.00.02 – всесвітня історія. Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького, Черкаси, 2017. URL: <https://history.karazin.ua/themes/history/resources/80a5be4ab95b452e4b0877d09e50a7b2.pdf> (дата звернення: 06.04.2025)

ДОДАТКИ

ДОДАТОК А

Етапи розробки інтелектуальної гри.

Джерело: <https://evnuir.vnu.edu.ua/handle/123456789/27180>

ДОДАТОК Б

Позакласний захід

Тема: *Іван Крип'якевич – популяризатор історичних знань*

Мета:

навчальна:

- характеризувати постать Івана Крип'якевича;/інформаційно-логічна
- характеризувати і порівнювати діяльність сучасних істориків з доробком Івана Крип'якевича;/інформаційно-логічна
- характеризувати науково-педагогічну діяльність Крип'якевича;/інформаційна
- характеризувати життєвий шлях історика;/інформаційно-логічна
- систематизувати та ознайомитись із найвідомішими працями Крип'якевича;/інформаційно-логічна,
- визначити внесок Крип'якевича в українську історіографію та шкільництво;/інформаційно-логічна, аксіологічна
- давати визначення термінів «екслібрис», «археографічна комісія»;/інформаційно-логічна

розвивальна

- закріпити знання учнів, набуті під час вивчення навчального матеріалу (виконання завдань по темі «Іван Крип'якевич – популяризатор історичних знань»);/логічна
- розвивати цифрову компетентність (навички роботи з різноманітними інтернет-платформами (на основі виконання завдань на платформі «ua.grandgames.net» і «YouTube»);/логічна
- розвивати вміння порівнювати історичну інформацію;/інформаційно-логічна, хронологічна, просторова
- розвивати логічне мислення (на основі інтелектуальних ігор та обговорення проблемних питань);/логічна
- розвивати мовленнєву компетентність (на основі гри «Інтерв'ю з істориком»);/мовленнєва

виховна:

- виховувати почуття національної гордості, гідності, патріотизму, поваги до національної історії;/аксіологічна
- формувати критичне мислення, вміння аргументувати свою думку на основі завдань, які потребують аналізу та оцінки історичних фактів та явищ («Мозковий штурм», «Асоціативний куш», «Коло думок», інтелектуальні ігри «Що? Де? Коли?», «Своя гра», «Брейн-ринг», «Інтелектуальна вікторина»);/логічна
- формувати мовленнєву компетентність шляхом усних відповідей, міркувань;/мовленнєва, логічна
- формувати в учнів позитивне ставлення до навчально-пізнавальної роботи (на основі цікавої та пізнавальної роботи на занятті по темі «Іван Крип'якевич – популяризатор історичних знань»); /логічна, аксіологічна
- формувати комунікативну компетентність на основі виконання завдання та спільного обговорення складних чи незрозумілих питань);/комунікативна
- формувати вміння давати оцінку діяльності історичної особи, використовуючи різні точки зору;/аксіологічна

Обладнання: мультимедіа, інтернет-ресурси, роздатковий матеріал

Основні терміни: екслібрис, археографічна комісія

Основні постаті: Іван Крип'якевич; Петро-Франц Крип'якевич; Михайло Грушевський; Михайло Грушевський; Михайло Максимович; Дмитро Яворницький; Володимир Антонович.

План заняття:

1. Життєвий шлях Івана Крип'якевича
2. Науково-педагогічна діяльність історика

Етап заняття	Навчально-виховна діяльність вчителя	Навчально-виховна діяльність учня	Примітки
I. Організаційний	Взаємне привітання. Перевірка готовності учнів до уроку. Організація уваги учнів: побажання гарного настрою, цікавої роботи, нових знань та відкриттів. 		
III. Мотиваційний етап		«Асоціативний куш» Назвіть та запишіть асоціації зі словом «історія». Наприклад: Українські історики XIX-XX століття З'єднати відповідності 1.	логічна логічна

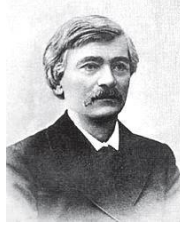
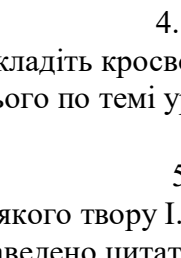
		 2. 3. 4. 5. А) Володимир Антонович Б) Іван Крип'якевич В) Михайло Грушевський Г) Михайло Максимович Д) Дмитро Яворницький	
IV. Актуалізаційний етап		• Хто такий історик? Чим займаються історики? • Навіщо нам вивчати історію? Що нового ми дізнаємося про минуле?	логічна логічна

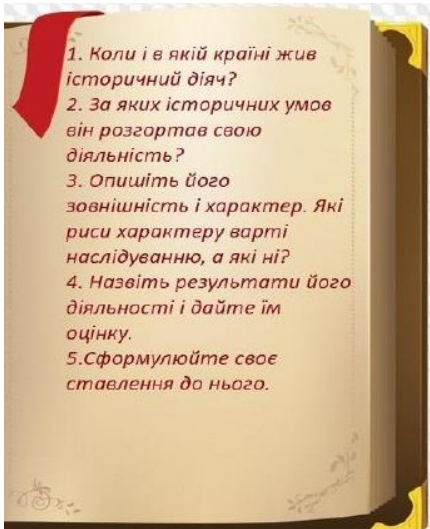
	2.	псевдонім. Який псевдонім він використовував? Відповідь: Холмський Іван 20 б. Іван Крип'якевич народився у Львові, проте дитинство провів в іншому місці, де його батько мав парафію. Що це за місце? Відповідь: село Великі Гнилиці. 30 б. В яку академічну організацію з дитинства мріяв потрапити Іван Крип'якевич? Відповідь: Наукове Товариство ім. Шевченка 40 б. Які найвідоміші джерела особового походження про Крип'якевича ви можете назвати? Відповідь: Гімназійний щоденник під назвою «Мої гадки» та «Спогади». 50 б. Як називались організація, що діяла в межах НТШ і влаштовувала наукові подорожі до Кракова, в які Грушевський посилав Крип'якевича в його студентські роки? Відповідь: археографічна комісія. "Інтерв'ю з істориком" Завдання: Уявіть, що ви журналіст, який бере інтерв'ю в Івана Крип'якевича. Підготуйте 5-7 запитань, які б ви хотіли йому поставити про його життя, роботу, найбільші досягнення чи труднощі. Наприклад: 1. Шановний пане Іване, ваше життя було насичене історичними подіями та науковою працею. Що спонукало вас присвятити себе вивченню історії України? 2. Ви зробили великий вклад в розвиток українського шкільництва та створили нову українську шкільну систему. Скажіть, що було найважчим в цьому процесі? 3. Якби ви могли дати одну пораду сучасним історикам або тим, хто тільки починає свій шлях у цій науці, що б це було? «Коло думок»	логіч на логіч на логіч на логіч на логіч на мовле ннєва кому нікат ивна логіч на логіч на
--	----	--	--

		(Відповідь: Створення Українського університету).	логіч на
		Запитання до 2 туру:	
		1. Місце, що посідає особливу роль в науковій спадщині вченого. Крип'якевич написав приблизно 35 робіт, присвячених йому. Основна причина цього полягає в збереженні історичної пам'яті його роду [29, с. 549]. Про яке місце йде мова? (Відповідь: Холмщина).	логіч на
		2. Український діяч, якому присвячена найбільша в світі кількість пам'ятників. Національний символ України. Найбільше відомий своїми поетичними творами та прозою. Та окрім цього значну частину свого життя ця людина присвятила художній діяльності, тому Крип'якевич старався у своїх працях розкрити цю сторону даної персоналії. Іван Петрович написав про нього 7 статей. Хто ця історична постать? (Відповідь: Т. Г. Шевченко).	логіч на
		3. Шевченко у вірші «Розрита могила» критикує його і вбачає в його діях зраду українського народу. На противагу цьому Іван Крип'якевич в шевченкові роковини видав статтю, в якій обґрунтовує позицію полководця та стає на її захист. Більше того, Крип'якевич зробив вагомий вклад в дослідження як цієї особистості, так і всього періоду його правління. Про яку постать йде мова? (Відповідь: Богдан Хмельницький).	логіч на
		4. Найпопулярніша наукова праця Крип'якевича, містила п'ять розділів і була кишенькового формату, оскільки розрахована на широке поширення серед народу. Вступна частина книжки починається такими словами: «Кожний українець повинен знати історію свого народу. Кожен повинен знати, як жили наші діди й прадіди, за що вони боролися, як добували собі ліпшу долю». Як називається ця праця? (Відповідь: «Мала історія України»).	логіч на
		5. Крип'якевич був очільником даної організації, в рамках якої, проводив активну просвітницьку діяльність,	

	сприяв становленню нової української системи освіти та здійснив величезний вплив на розвиток національної самосвідомості жителів холмського та волинського краю. Вкажіть назву організації. (Відповідь: «Бюро культурної помочи»). Інформаційно-пошукова робота Робота з таблицею Заповніть таблицю. Користуючись інтернет-ресурсами, перегляньте список найвідоміших праць Крип'якевича та систематизуйте його, згідно категорій в таблиці. <table border="1"> <thead> <tr> <th>Наукові праці</th><th>Педагогічні праці (підручники, посібники і т.д.)</th><th>Белетристика</th></tr> </thead> <tbody> <tr><td></td><td></td><td></td></tr> <tr><td></td><td></td><td></td></tr> <tr><td></td><td></td><td></td></tr> <tr><td></td><td></td><td></td></tr> </tbody> </table> Інтелектуальна гра «Брейн-ринг» 1 турнір. Становлення особистості Івана Крип'якевича та його біографія. Запитання: 1.1 Сім'я Крип'якевича відіграла важливу роль у формуванні його світогляду і активно займалася освітою Івана в дошкільному віці. З якого роду походив Іван Крип'якевич? 1.2 Як називається унікальне біографічне джерело про юнацтво й молоді роки Крип'якевича, що містить в собі думки й переживання самого історика? 2 турнір. Наукова та педагогічна діяльність історика. 2.1 Крип'якевич був керівником окремого гуртка, в студентському товаристві «Академічна громада». В рамках цього гуртка Іван Петрович почав проводити освітню роботу серед населення, з метою пробудити	Наукові праці	Педагогічні праці (підручники, посібники і т.д.)	Белетристика													логічна інформаційно-логічна логічна логічна
Наукові праці	Педагогічні праці (підручники, посібники і т.д.)	Белетристика															

		національну свідомість народу. Як називався цей гурток? 2.2 Якій історичній епосі Крип'якевич присвятив найбільше наукових праць? 3 турнір. Цікаві та маловідомі факти про постать. 3.1 У 1918 році Крип'якевич їздив до Києва для підтвердження прийому на місце професора в Кам'янець-Подільському університеті, проте так і не зміг обійняти цю посаду. Дайте відповідь, чому? 3.2 Окрім написання наукових праць, просвітницької та педагогічної діяльності, Крип'якевич займався книгознавством та дослідженням спеціальних книжкових знаків для позначення власності книги. Як називаються ці знаки?	логічна логічна логічна
VI. Систематизація знань		«Інтелектуальна вікторина» 1. «Перший мільйон» Хто був тією людиною, чиї праці склали велике враження на Івана Крип'якевича в його юнацькі роки і стали прикладом для наслідування? А) Володимир Антонович Б) Микола Костомаров В) Михайло Грушевський Г) Наталія Полонська-Василенко 2. «Вірю – не вірю» Чи правильне це твердження? Іван Крип'якевич народився і провів своє дитинство у селі Гнилиці, де його батько був місцевим парохом. 3. Фото-конкурс Назвіть імена постатей. 1. 2.	логічна логічна логічна

		  3. 4. 5. 4. Кросворд Складіть кросворд та запитання до нього по темі уроку. 5. Цитати З якого твору І. Крип'якевича наведено цитату? «Хоч ворожа сила велика, ми не вступимося перед ними, — покладемо перед ними мертві трупи, застелимо дорогу могилами. Мусимо добути давню свободу, яку мали батьки наші...».	інформаційно-логічна логічна
VII. Висновки		"Порівняльний аналіз: Крип'якевич і сучасні популяризатори історії" Завдання: Порівняйте наукову діяльність та методи популяризації історичних знань Івана Крип'якевича з діяльністю сучасних українських істориків-популяризаторів (наприклад, Ярослава Грицака, Сергія Плохія). 1. Що спільного у їхніх підходах, а чим вони відрізняються на відміну від Крип'якевича? 2. Які засоби комунікації використовував Крип'якевич, а які – сучасні історики?	інформаційно-логічна логічна логічна
VIII. Домашнє завдання		Складіть історичний портрет Івана Крип'якевича за структурою в	інформаційно-логічна

		пам'ятці: 1. Коли і в якій країні жив історичний діяч? 2. За яких історичних умов він розгортав свою діяльність? 3. Опишіть його зовнішність і характер. Які риси характеру варті наслідуванню, а які ні? 4. Назвіть результати його діяльності і дайте їм оцінку. 5. Сформулюйте своє ставлення до нього.	
--	--	--	--